B. Huethorst

DE HAAGLANDEN

Interne Nota No. 286

September 1983

SIGN: L5-286
EX. NO: A
MLV: J34713g

Niet voor publikatie - Nadruk verboden

Landbouw-Economisch Instituut
Afdeling Structuuronderzoek

2173551

INHOUDSOPGAVE

		Blz.
1.	INLEIDING	5
2.	DE LAND- EN TUINBOUW IN DE HAAGLANDEN GEPLAATST IN EEN REGIONAAL, PROVINCIAAL EN LANDELIJK KADER	6
	2.1 Inleiding	6
	2.2 Oppervlakte cultuurgrond	6
	2.3 Aantal bedrijven	7
	2.4 Aantal arbeidskrachten en leeftijd bedrijfshoofd	7
	2.5 Bedrijfsoppervlakte	8
	2.6 Intensivering	9
	2.7 Inkomensvorming	9
	2.7.1 Produktieomvang (totaal)	9
	2.7.2 Produktieomvang per bedrijf	10
	2.7.3 Produktieomvang per man	10
	2.8 Conclusies	11
	2.8.1 De agrarische ontwikkelingen in de Haaglanden vergeleken met die in Zuid-Holland en Nederland als totaal	11
	2.8.2 De glastuinbouw in de Haaglanden vergeleken met het Westland	11
	2.8.3 De rundveehouderij in de Haaglanden vergeleken met die in landbouwgebieden in het Westelijk weidegebied en Nederland als totaal	11
3.	DE LAND- EN TUINBOUW IN GEBIEDEN MET EEN VERSCHILLENDE PLANOLOGISCHE BESTEMMING	13
	3.1 Gebiedsindeling	13
	3.2 Oppervlakte cultuurgrond	15
	3.3 Aantal bedrijven	15
	3.4 Aantal arbeidskrachten, leeftijd en opvolging	18
	3.5 Specialisatie	18
	3.6 Eigendom - pacht	18
	3.7 Ligboxenstallen	18
	3.8 Bedrijfsoppervlakte	18
	3.9 Intensivering	25
	3.10 Inkomensvorming	25
	3.10.1 Totale produktieomvang	25
	3.10.2 Produktieomvang per bedrijf	25
	3.10.3 Produktieomvang per man	31
	3.10.4 Inkomen buiten het bedrijf	31
4.	DE GECONTINUEERDE RUNDVEEHOUDERIJBEDRIJVEN NADER BESCHOUWD	35
	4.1 Inleiding	35
	4.2 Methode van onderzoek	35
	4.3 Bedrijfsvergelijking van de rundveehouderijbedrijven in de Haaglanden (1971-1980)	36
BIJLAGEN		42
LITERATUURLIJST VOOR FACTORANALYSE-ONDERZOEK		50

1. INLEIDING

In deze Interne Nota is een deel van de documentatie en het vooronderzoek samengebracht, die ten grondslag liggen aan LEI-publikatie 2.166. De Haaglanden: Een onderzoek naar de invloed van planologische bestemmingen op de agrarische ontwikkelingen in een Randstad-gebied.

In dit documentatierapport zullen eerst de ontwikkelingen van de land- en tuinbouw in de Haaglanden vergeleken worden met die in de provincie Zuid-Holland en Nederland als geheel.

De rundveehouderij in de Haaglanden zal vergeleken worden met die in landbouwgebieden in het Westelijk weidegebied; de glastuinbouw in de Haaglanden met het Westland (hoofdstuk 2).

De volgende 2 hoofdstukken van het documentatierapport zijn een verslag van de analyses die zijn verricht voor de Haaglanden zelf t.b.v. het gebiedsonderzoek en het bedrijfsgericht onderzoek.

Hoofdstuk 3 betreft een analyse van de ontwikkelingen in de land- en tuinbouw in deelgebieden met een verschillende bestemming. Voordat een definitieve gebiedsindeling voor het hoofdrapport tot stand kwam, zijn analyses verricht, waarbij deelgebiedjes telkens verder zijn samengevoegd; eerst tot 20 groepen, vervolgens tot 8 groepen en 4 groepen tot uiteindelijk een gebiedsindeling met 2 groepen deelgebiedjes tot stand kwam. In dit hoofdstuk volgt een verslag van het onderzoek met betrekking tot verschillen in agrarische ontwikkeling tussen 8 groepen deelgebiedjes. Daarbij zal ook ingegaan worden op de keuzes die telkens gemaakt zijn bij de verdere groepering van de deelgebiedjes.

Met behulp van bedrijfsgericht onderzoek is getracht oorzaken van de verschillen in agrarische ontwikkeling op te sporen. Daarbij zijn naast de bestemming elementen van de agrarische structuur in de beschouwing betrokken. Het bedrijfsvergelijkend onderzoek is uitgevoerd met factoranalyse. Een verslag van dit onderzoek is weergegeven in hoofdstuk 4.

2. DE LAND- EN TUINBOUW IN DE HAAGLANDEN GEPLAATST IN EEN REGIONAAL, PROVINCIAAL EN LANDELIJK KADER

2.1 Inleiding

Getracht zal worden wat meer inzicht te krijgen in de positie van de land- en tuinbouw in de Haaglanden t.o.v. die elders in Nederland. Mogelijkerwijs is er door de ligging van de Haaglanden, te midden van de drie steden Rotterdam, Den Haag en Leiden en met de groeikern Zoetermeer in het midden van het gebied een afwijkende ontwikkeling van de land- en tuinbouw in vergelijking met gebieden die wat verder buiten de stedelijke invloedssfeer liggen. Daarom zal de rundveehouderij in de Haaglanden vergeleken worden met die in landbouwgebieden binnen het Westelijk weidegebied, zoals het Land van Gouda en Woerden, Alblasserwaard en Krimpenerwaard. De glastuinbouw in de Haaglanden wordt vergeleken met het Westland. Achtereenvolgens zullen de volgende elementen van de agrarische structuur aan de orde komen: oppervlakte cultuurgrond, aantal bedrijven, aantal arbeidskrachten, leeftijd bedrijfshoofd, bedrijfsoppervlakte, totale produktieomvang, produktieomvang per ha, per bedrijf en per man 1). De analyse heeft betrekking op alle geregistreerde bedrijven.

2.2 Oppervlakte cultuurgrond

In de periode 1971-1980 is de oppervlakte geregistreerde cultuurgrond in de Haaglanden met 1823 ha afgenomen. (-1,6% per jaar; zie tabel 2.1). Het grootste gedeelte hiervan betrof onttrekking t.b.v. stedelijke en recreatieve doeleinden (1546 ha = 1,4% per jaar). De overige afname is het saldo grond van bedrijven die kleiner, resp. groter zijn geworden dan 10 sbe; mutaties aan de blokgrens, alsmede telhiaten. De afname van het areaal cultuurgrond vond vooral plaats bij Zoetermeer. Tot nu toe breidde Zoetermeer zich vooral uit in noordelijke en westelijke richting. Verder vond er een belangrijke afname plaats ten noorden van Rotterdam (Lage Bergse Bos) en tevens voor woningbouw van Voorschoten, Leidschendam Pijnacker, Berkel, Rodenrijs, Bergschenhoek en Zoeterwoude.

Tabel 2.1 Ontwikkeling areaal cultuurgrond 1971-1980 (alle bedrijven)

	Areaal cultuurgrond		Toename/afname
	1971	1980	% per jaar
Haaglanden	12.523	10.700	- 1,6
Zuid-Holland	173.903	159.390	- 1,0
Nederland	2.127.570	2.020.225	- 0,6
Glastuinbouw Haaglanden	1.114	1.151	+ 0,4
Westland	5.657	4.940	- 1,5
Rundveehouderij Haagl. x)	9.381	8.393	- 1,2
Land v. Gouda en Woerden x)	8.321	7.420	- 1,3

x) Het betreft hier oppervlakte voedergewassen.

De oppervlakte cultuurgrond in de Haaglanden nam wat sneller af dan in Zuid-Holland en Nederland. Op de glastuinbouwbedrijven in de Haaglanden nam het areaal cultuurgrond zelfs nog toe o.a. door nieuwvestiging van bedrijven in de zgn.

1) Voor Alblasserwaard en Krimpenerwaard worden enkel de bedrijfsoppervlakte en de produktieomvang per ha, per bedrijf en per man in beschouwing betrokken.

B-driehoek (Berkel-Bergschenhoek-Bleiswijk). Voor de rundveehouderij in de Haaglanden was de ontwikkeling van het areaal voedergewassen vrijwel overeenkomstig met die van het Land van Gouda en Woerden. De onttrekking van cultuurgrond t.b.v. niet-agrarische doeleinden ging in de Haaglanden voor een belangrijk deel ten koste van bouwland (rond Zoetermeer).

2.3 Aantal bedrijven

In 1980 waren er in de Haaglanden 1511 bedrijven geregistreerd. In 1971 waren dit er nog 1729 (zie tabel 2.2). De afname was geringer dan het provinciaal en landelijk gemiddelde. De afname van het aantal glastuinbouwbedrijven was in vergelijking met de afname van het aantal bedrijven in het Westland relatief gering. Dit werd onder meer veroorzaakt door nieuwvestiging van glastuinbouwbedrijven in de B-driehoek, dat gedeeltelijk in het studiegebied ligt. De afname van het aantal bedrijven met koeien in de Haaglanden was iets groter dan de afname ervan in het land van Gouda en Woerden.

Tabel 2.2 Ontwikkeling van het aantal geregistreerde bedrijven 1971-1980

	Aantal bedrijven		Afname
	1971	1980	% per jaar
Haaglanden	1.729	1.511	- 1,5
Zuid-Holland	22.209	17.818	- 2,4
Nederland	178.620	144.994	- 2,3
Glastuinbouw Haaglanden	843	776	- 0,9
Westland	3.995	3.184	- 2,5
Rundveehouderij Haagl. 1)	667	481	- 3,6
Land v. Gouda en Woerden 1)	594	447	- 3,1

1) Aantal bedrijven met koeien.

2.4 Aantal arbeidskrachten en leeftijd bedrijfshoofd

Het aantal arbeidskrachten is van 1971 tot 1980 in de Haaglanden toegenomen (tabel 2.3). Dit in tegenstelling tot de provinciale en landelijke ontwikkeling. In de glastuinbouw nam het aantal arbeidskrachten toe, in de rundveehouderij daalde dit aantal. Opgemerkt dient wel te worden dat het geregistreerde mannelijke arbeidskrachten betreft, die meer dan 15 uur per week op het bedrijf werken. Hierbij worden de vrouwelijke arbeidskrachten en de losse arbeidskrachten (die in de tuinbouw zeker niet verwaarloosd mogen worden) niet meegerekend.

Tabel 2.3 Ontwikkeling van het aantal vaste mannelijke arbeidskrachten (alle bedrijven) 1971-1980

	Aantal arbeidskrachten		Toename/afname
	1971	1980	% per jaar
Haaglanden	3.169	3.363	+ 0,7
Zuid-Holland	36.686	32.069	- 1,5
Nederland	232.694	189.869	- 2,2
Glastuinbouw Haaglanden	2.030	2.331	+ 1,6
Westland	7.487	7.950	+ 0,7
Rundveehouderij Haagl.	816	684	- 1,9
Land v. Gouda en Woerden	1.060	867	- 2,2

Het percentage oude bedrijfshoofden in de Haaglanden was in vergelijking met de provincie en het landelijk gemiddelde geringer (zie tabel 2.4). In de tuinbouw waren veel jonge bedrijfshoofden. Tevens was er in deze bedrijfstakken sprake van een gemiddelde verjonging, terwijl in de rundveehouderij gemiddeld een veroudering optrad.

Tabel 2.4 Leeftijd bedrijfshoofden in 1971 en 1980 (alle bedrijven)

	Percentage bedrijfshoofden ouder dan 50 jaar	
	1971	1980
Haaglanden	43	43
Zuid-Holland	45	46
Nederland	47	51
Glastuinbouw Haaglanden	35	33
Westland	37	35
Rundveehouderij Haaglanden	43	49
Land van Gouda en Woerden	46	47

2.5 Bedrijfsoppervlakte

De gemiddelde oppervlakte per bedrijf nam in de Haaglanden van 1971-1980 af van 7,21 tot 7,05 ha (zie tabel 2.5). Deze afname werd vooral veroorzaakt door de groei van de glastuinbouw. Voor Zuid-Holland en Nederland totaal nam de gemiddelde bedrijfsoppervlakte toe.

De oppervlakte van de glastuinbouwbedrijven in de Haaglanden was iets geringer dan het Westlandsgemiddelde. Wel was de groei in de Haaglanden iets groter. De ontwikkeling van de oppervlakte voedergewassen per bedrijf met koeien in de Haaglanden was sterker dan in de vergelijkingsgebieden in Zuid-Holland. In het Westelijk weidegebied waren deze bedrijven in de Krimpenerwaard gemiddeld kleiner en in de Alblasserwaard gemiddeld groter dan in de Haaglanden. De landelijke groei was nog groter (+5,6% per jaar). Een belangrijke oorzaak van laatstgenoemde snelle stijging van de bedrijfsoppervlakte is gelegen in het feit dat kleine bedrijven met één of een paar koeien door invoering van de melktank gestopt zijn met melken. Deze kleine bedrijven kwamen vooral voor op de zandgronden. In Zuid-Holland was deze melktankinvloed geringer.

Tabel 2.5 Ontwikkeling bedrijfsoppervlakte 1971-1980 (alle bedrijven)

	Ha per bedrijf		Toename/afname
	1971	1980	% per jaar
Haaglanden	7,21	7,05	- 0,2
Zuid-Holland	7,8	8,9	+ 1,7
Nederland	11,9	13,9	+ 1,7
Glastuinbouw Haaglanden	1,32	1,48	+ 1,3
Westland	1,41	1,55	+ 1,1
Rundveehouderij Haagl. 1)	14,1	17,4	+ 2,4
Land v. Gouda en Woerden 1)	14,0	16,6	+ 1,9
Krimpenerwaard 1)	12,9	15,7	+ 2,2
Alblasserwaard 1)	16,3	19,9	+ 2,2
Nederland 1)	12,3	20,0	+ 5,6

1) Ha voedergewassen per bedrijf met koeien.

2.6 Intensivering

De produktieomvang per ha was in de Haaglanden in 1980 35 sbe en is sinds 1971 met 4,8% per jaar toegenomen (zie tabel 2.6). De grond in de Haaglanden werd gemiddeld genomen intensief gebruikt, hetgeen vooral werd veroorzaakt door de glastuinbouwbedrijven die in de Haaglanden ruim 50% van het aantal bedrijven uitmaakten. De intensiteit van grondgebruik was in 1980 voor de glastuinbouw in de Haaglanden hoger dan die voor het Westland, hoewel deze in de onderzoeksperiode in het Westland sterker toenam. De intensiteit van grondgebruik op de rundveehouderijbedrijven in de Haaglanden was vergelijkbaar met die in het Land van Gouda en Woerden en de Krimpenerwaard. In Alblasserwaard en in Nederland als totaal was de intensiteit van grondgebruik wat lager.

Tabel 2.6 Ontwikkeling intensiteit van het grondgebruik 1971-1980 (alle bedr.)

	Sbe per ha		Toename
	1971	1980	% per jaar
Haaglanden	23	35	+ 4,8
Zuid-Holland	17	23	+ 3,2
Nederland	8,3	10,8	+ 3,0
Glastuinbouw Haagl. 1)	290	366	+ 2,6
Westland 1)	233	331	+ 4,0
Rundveehouderij Haagl. 2)	6,8	7,9	+ 1,7
Land v. Gouda en Woerden 2)	6,7	8,2	+ 2,3
Krimpenerwaard 2)	6,4	7,7	+ 2,1
Alblasserwaard 2)	5,5	6,9	+ 2,5
	5,6	6,7	+ 2,0

1) Sbe tuinbouw/ha tuinland.
2) Sbe rundvee /ha groenvoedergewassen.

2.7 Inkomensvorming

2.7.1 Produktieomvang (totaal)

De produktieomvang nam in de Haaglanden van 1971-1980 toe met 2,9% per jaar. De groei was groter dan het provinciaal en landelijk gemiddelde (tabel 2.6). Dat de glastuinbouw zich beter ontwikkeld heeft in de Haaglanden dan de rundveehouderij blijkt ook uit de grotere procentuele toename van de produktieomvang van de glastuinbouw t.o.v. die in het Westland en de geringere toename van de produktieomvang van de rundveehouderij t.o.v. die in het Land van Gouda en Woerden.

Tabel 2.7 Ontwikkeling produktieomvang 1971-1980 (alle bedrijven)

	Aantal sbe		Toename
	1971	1980	% per jaar
Haaglanden	290.147	376.565	+ 2,9
Zuid-Holland	2.968.741	3.600.970	+ 2,2
Nederland	17.741.689	21.913.100	+ 2,4
Glastuinbouw Haaglanden	200.466	280.189	+ 3,8
Westland	843.084	1.131.059	+ 3,3
Rundveehouderij Haagl. 1)	63.609	66.115	+ 0,4
Land v. Gouda en Woerden 1)	35.685	60.525	+ 0,9

1) Sbe rundvee totaal.

2.7.2 Produktieomvang per bedrijf

De produktieomvang per bedrijf nam in de Haaglanden van 1971-1980 toe van 168 tot 249 sbe (+4,5% per jaar; zie tabel 2.9). De toename was geringer dan het provinciaal en landelijk gemiddelde. De produktieomvang van de glastuinbouwbedrijven was in 1980 in de Haaglanden vrijwel gelijk aan die in het Westland, maar de ontwikkeling ervan was in het Westland sterker. In de rundveehouderij was de ontwikkeling van de produktieomvang per bedrijf met koeien in de Haaglanden vergelijkbaar met die in de Krimpenerwaard en het Land van Gouda en Woerden en wat geringer dan in de Alblasserwaard. Voor Nederland totaal was de ontwikkeling van de produktieomvang per bedrijf nog groter, voornamelijk als gevolg van de procentueel snelle afname van het aantal bedrijven met koeien. Door deze ontwikkelingen was er in 1980 niet veel verschil meer in de gemiddelde produktieomvang per bedrijf voor de onderscheiden gebieden m.u.v. de Krimpenerwaard.

Tabel 2.8 Ontwikkeling produktieomvang per bedrijf 1971-1980 (alle bedrijven)

	Sbe per bedrijf		Toename
	1971	1980	% per jaar
Haaglanden	168	249	+ 4,5
Zuid-Holland	134	202	+ 4,7
Nederland	99	151	+ 4,8
Glastuinbouw Haaglanden	234	356	+ 4,7
Westland	210	355	+ 6,0
Rundveehouderij Haagl. 1)	95	137	+ 4,1
Land v. Gouda en Woerden 1)	94	135	+ 4,1
Krimpenerwaard 1)	82	117	+ 4,0
Alblasserwaard 1)	89	138	+ 5,0
Nederland 1)	69	134	+ 7,6

1) Sbe rundvee per bedrijf met koeien.

2.7.3 Produktieomvang per man

De produktieomvang per vaste mannelijke arbeidskracht (werkt meer dan 15 uur per week op het bedrijf) nam voor de Haaglanden toe, doch de toename was geringer dan in de provincie als totaal en in vergelijking met het landelijk gemiddelde (tabel 2.9). In de glastuinbouw bleef de produktieomvang per man in de Haaglanden verder achter bij het Westland. Daarbij dient te worden opgemerkt, dat met name t.o.v. de glastuinbouw er statistische onzuiverheden kunnen zijn. Er is b.v. weinig bekend over het verschil in aanwending van losse arbeidskrachten of werkneemsters, die niet tot de vaste arbeidskrachten worden gerekend. Ook in de rundveehouderij was er een tragere groei van de produktieomvang per man t.o.v. de vergelijkingsgebieden.

Tabel 2.9 Ontwikkeling produktieomvang per man 1971-1980 (alle bedrijven)

	Sbe per man		Toename
	1971	1980	% per jaar
Haaglanden	91	112	+ 2,3
Zuid-Holland	81	112	+ 3,7
Nederland	76	115	+ 4,7
Glastuinbouw Haaglanden	99	120	+ 2,2
Westland	113	142	+ 2,6
Rundveehouderij Haaglanden	76	95	+ 2,5
Land van Gouda en Woerden	74	98	+ 3,2
Krimpenerwaard	73	97	+ 3,2
Alblasserwaard	77	107	+ 3,7

2.8 Conclusies

2.8.1 De agrarische ontwikkelingen in de Haaglanden vergeleken met die in Zuid-Holland en Nederland als totaal

Door de ligging in een stedelijk overgangsgebied, waar gedurende de onderzoeksperiode nogal wat cultuurgrond een niet-agrarische bestemming kreeg (vooral bouwland rond Zoetermeer), nam het areaal cultuurgrond in de Haaglanden sneller af dan in de provincie Zuid-Holland en in Nederland als totaal. Het aantal bedrijven nam echter minder snel af dan het provinciaal en landelijk gemiddelde, vooral door nieuwvestiging van glastuinbouwbedrijven in de Haaglanden. Het aantal arbeidskrachten nam in de Haaglanden zelfs nog toe, vanwege bovenstaande nieuwvestiging en doordat op bestaande glastuinbouwbedrijven het aantal arbeidskrachten toenam. In de Haaglanden waren relatief minder oudere bedrijfshoofden dan elders in Nederland. In de glastuinbouw (met 50% van de bedrijven vrij sterk vertegenwoordigd in de Haaglanden) zijn de bedrijfshoofden gemiddeld wat jonger dan in andere bedrijfstakken.

De gemiddelde bedrijfsoppervlakte stagneerde in de Haaglanden. Dit wordt vooral veroorzaakt door de toename van het aantal glastuinbouwbedrijven in het totaalaantal bedrijven. Door het grote aandeel glastuinbouwbedrijven en de toename hiervan was de intensiteit van grondgebruik in de Haaglanden groter dan het provinciaal en landelijk gemiddelde en nam deze in de Haaglanden ook sneller toe. Doordat in de glastuinbouw nog groei mogelijk was kon de produktieomvang in de Haaglanden nog vrij sterk toenemen, ondanks de vrij grote afname van het areaal cultuurgrond aldaar. De toename van het aandeel glastuinbouwbedrijven en de algemene schaalvergroting leidden ertoe dat de produktieomvang per bedrijf in de Haaglanden nog sterk toenam.

2.8.2 De glastuinbouw in de Haaglanden vergeleken met het Westland

De oppervlakte cultuurgrond op de glastuinbouwbedrijven in de Haaglanden nam in de onderzoeksperiode toe, terwijl de oppervlakte cultuurgrond in het Westland afnam. In de Haaglanden is sprake van een toename, omdat er enerzijds nieuwvestiging van glastuinbouwbedrijven heeft plaatsgevonden in daarvoor aangewezen gebieden en anderzijds relatief weinig cultuurgrond waarop voorheen glastuinbouw werd bedreven, een niet-agrarische bestemming heeft gekregen. In het Westland daarentegen werd wel glastuinbouwgrond voor een niet-agrarische bestemming onttrokken. Het verschil tussen de Haaglanden en het Westland zit namelijk hierin dat, als men in de Haaglanden gronden nodig heeft voor stedelijke doeleinden, er voldoende mogelijkheden zijn naast de dure glastuinbouwgrond (ruim 60% van het areaal in de Haaglanden is grasland), terwijl in het Westland bijna het gehele areaal uit glastuinbouwgrond bestaat.

Door bovenstaande ontwikkelingen nam het aantal glastuinbouwbedrijven in de Haaglanden minder snel af dan in het Westland en nam de totale produktieomvang en het aantal arbeidskrachten in de glastuinbouw meer toe.

Zowel in de Haaglanden als in het Westland was er sprake van een lichte verjonging van de bedrijfshoofden. De bedrijfsoppervlakte was in de Haaglanden wat geringer dan in het Westland, daarentegen was de intensiteit van grondgebruik in de Haaglanden gemiddeld hoger dan in het Westland. Dit hangt samen met een relatief groter aandeel van bloemen en potplanten in de Haaglanden. Daarom waren er in het Westland nog meer mogelijkheden om de intensiteit van het grondgebruik verder op te voeren dan in de Haaglanden. Vooral hierdoor was in 1980 de produktieomvang per glastuinbouwbedrijf in beide gebieden vrijwel even groot. Door een hogere arbeidsbezetting op de glastuinbouwbedrijven in de Haaglanden was de produktieomvang per man lager dan in het Westland.

2.8.3 De rundveehouderij in de Haaglanden vergeleken met die in de landbouwgebieden in het Westelijk weidegebied en Nederland als totaal

De oppervlakte voedergewassen nam in de Haaglanden vrijwel even snel af als in het Land van Gouda en Woerden. Door een wat grotere afname van het aantal bedrijven met koeien in de Haaglanden kon de gemiddelde oppervlakte voedergewassen

per bedrijf met koeien iets meer toenemen dan in het Land van Gouda en Woerden. Ook in de Krimpenerwaard en in de Alblasserwaard nam de bedrijfsoppervlakte toe. Wel zijn de bedrijven in de Krimpenerwaard gemiddeld klein en in de Alblasserwaard gemiddeld groot voor het westelijk weidegebied. Voor Nederland als totaal nam de bedrijfsoppervlakte sterk toe, dit vooral door invoering van de melktank, die een snelle teruggang van het aantal bedrijven met koeien teweegbracht.
De produktieomvang per bedrijf was in 1980 in de vergelijkingsgebieden vrijwel even groot, behalve in de Krimpenerwaard waar deze geringer was. Zo werd de iets geringere bedrijfsoppervlakte in het Land van Gouda en Woerden t.o.v. die in de Haaglanden gecompenseerd door een hogere intensiteit van het grondgebruik. In de Alblasserwaard en Nederland als totaal met een in 1980 gemiddeld grote bedrijfsoppervlakte was de intensiteit van het grondgebruik vrij laag. Deze is echter in de Alblasserwaard wel sterk toegenomen gedurende de onderzoeksperiode. De ruilverkaveling die hier is uitgevoerd zal hierbij ongetwijfeld een rol hebben gespeeld. In de Krimpenerwaard kon de geringe bedrijfsoppervlakte niet voldoende gecompenseerd worden middels een hogere intensiteit van grondgebruik.

3. DE LAND- EN TUINBOUW IN GEBIEDEN MET EEN VERSCHILLENDE PLANOLOGISCHE BESTEMMING

In dit hoofdstuk wordt verslag gedaan van de agrarische ontwikkeling van bedrijven in gebieden met een verschillende bestemming. Eerst komt aan de orde hoe stapsgewijs de definitieve gebiedsindeling voor de Haaglanden studie tot stand is gekomen. Vervolgens worden de agrarische ontwikkelingen beschreven aan de hand van de oppervlakte cultuurgrond, het aantal bedrijven, aantal arbeidskrachten, leeftijd, opvolging, specialisatie, eigendom-pacht, ligboxenstallen, bedrijfsoppervlakte, intensivering, inkomensvorming. De analyse heeft betrekking op alle hoofdberoepsbedrijven. De glastuinbouw en de rundveehouderij krijgen de meeste aandacht.

3.1 Gebiedsindeling

Door het I.C.W. is in samenwerking met de P.P.D. een gebiedsindeling gemaakt, die gebaseerd is op de vigerende bestemmingsplannen in de jaren 1971, 1976, 1980 en de bestemmingen volgens de vigerende streekplannen in 1971 en 1980 (zie nota 1347 van J. Verweij en G. IJkelenstam; I.C.W. december 1982). Indien de cultuurtechnische omstandigheden binnen een deelgebied met een gelijke bestemming nogal sterk verschilden is deze verder onderverdeeld. Binnen de onderscheiden deelgebieden komen dus geen grote verschillen voor in cultuurtechnische omstandigheden. Aldus zijn in het gebied 251 deelgebieden onderscheiden.
Voor de analyse zijn deze deelgebiedjes samengevoegd op basis van de verschillen in bestemming volgens streek- en bestemmingsplannen in de peiljaren. Gebiedjes die niet of weinig van elkaar verschillen t.a.v. het gevoerde beleid zijn samengevoegd. Deze hebben dus een (min of meer) gelijke bestemming. De bestemming voor de 3 perioden van onderzoek is bepaald m.b.v. de bestemmingscodering van het I.C.W. (bijlage 1) en wel als volgt:

Periode tot 1971 :
- Is de bestemmingscode voor zowel bestemmings- als streekplan (resp. B en S) niet gelijk aan 0, dan wordt de bestemming volgens het streekplan aangehouden, omdat dit dan het meest recente plan is; b.v. 31, 14, 23; bestemming is resp. agrarisch (nieuwe kassen niet toegestaan), recreatief en stedelijk.
- Is de streekplancode een 0, dan wordt de code volgens het bestemmingsplan aangehouden; b.v. 10, 20, 40; bestemming resp. agrarisch (nieuwe kassen niet toegestaan), agrarisch (nieuwe kassen toegestaan) en recreatief.

Periode van 1971-1976:
- 0 betekent dezelfde bestemming als voor de periode tot 1971.
- 1, 2, 3, 4, betekent resp. bestemming agrarisch (nieuwe kassen niet toegestaan), agrarisch (nieuwe kassen toegestaan), stedelijk en recreatief.
- 9 betekent gebied onttrokken voor niet-agrarisch gebruik.

Periode van 1976-1980:
- 03 betekent, dat het nieuwe streekplan (in dit geval stedelijk) is aangehouden.
- 20 betekent, dat het nieuwe bestemmingsplan (in dit geval agrarisch, kassen toegestaan) is aangehouden.
- 99 betekent, gebied onttrokken voor niet-agrarisch gebruik.

Vervolgens zijn de 251 deelgebiedjes samengevoegd tot 20 groepen (zie bijlage 2). Daarbij zijn de volgende indelingscriteria gehanteerd:
1. soort bestemming (landbouw, tuinbouw, recreatie, wonen);
2. duur van de bestemming (5 of 10 jaar);
3. het al dan niet gerealiseerd zijn van een niet-agrarische bestemming; indien gerealiseerd is ook de periode waarin de onttrekking plaatsvond in de beschouwing betrokken.

Vanwege het geringe aantal bedrijven die voorkomen in gebieden 14 t/m 18 (zie bijlage 2) zijn deze verder buiten de analyse gelaten. Dit geldt ook voor de bedrijven waarvan de ligging van de grond onbekend is (groepen 19 en 20). Uit de analyse bleek dat bedrijven in gebieden met bestemming wonen zich niet afwijkend ontwikkelden in vergelijking met bedrijven in gebieden met bestemming recreatie. Alleen het areaal cultuurgrond en daarmee ook het aantal bedrijven nam in gebieden met een toekomstige woonbestemming wat sneller af dan in gebieden met een toekomstige recreatiebestemming. Blijkbaar is een woonbestemming wat "harder" dan een recreatiebestemming. Om bovenstaande reden is verder geen onderscheid meer gemaakt tussen bovenstaande bestemmingen en zijn ze bij de volgende indeling samengevoegd tot gebieden met een niet-agrarische bestemming. Dit resulteerde in een gebiedsindeling bestaande uit 8 hoofdgroepen. Een verslag van de agrarische ontwikkelingen in deze hoofdgroepen is te vinden in de volgende paragrafen.
De 8 hoofdgroepen zijn:

1. Gebieden met een agrarische bestemming in alle peiljaren en nieuwbouw tuinbouwkassen mogelijk. (Groep 1 uit bijlage 2).
2. Gebieden met een agrarische bestemming in alle peiljaren en geen nieuwbouw tuinbouwkassen mogelijk. (Groep 2 uit bijlage 2).
3. Gebieden met een agrarische bestemming in alle peiljaren; in één peiljaar wel (geen) nieuwbouw tuinbouwkassen mogelijk, in andere peiljaren geen (wel). (Groep 3 uit bijlage 2).
4. Gebieden met een agrarische bestemming in de peiljaren 1971 en 1976, daarna een niet-agrarische bestemming. (Groepen 4 en 5 uit bijlage 2).
5. Gebieden met een niet-agrarische bestemming in de peiljaren 1971 en 1976, daarna een agrarische bestemming. (Groepen 6 en 7 uit bijlage 2).
6. Gebieden met een niet-agrarische bestemming in 1971; in 1976 bestemming verwezenlijkt. (Groepen 8 en 9 uit bijlage 2).
7. Gebieden met een niet-agrarische bestemming in 1971 en 1976, in 1980 bestemming verwezenlijkt. (Groepen 10 en 11 uit bijlage 2).
8. Gebieden met een niet-agrarische bestemming in 1971, 1976 en 1980; in 1980 nog niet verwezenlijkt. (Groepen 12 en 13 uit bijlage 2).

De hoofdgroepen 6 en 7 komen in dit hoofdstuk in mindere mate aan de orde, omdat er (vooral in 1980) slechts een gering aantal bedrijven in deze hoofdgroepen zijn vertegenwoordigd.

Voordat de definitieve gebiedsindeling voor de Haaglanden-studie tot stand kwam, zijn hoofdgroepen samengevoegd. In deze studie ging de interesse vooral uit naar de mogelijke verschillen die er zouden kunnen zijn tussen de agrarische ontwikkelingen in gebieden met een agrarische bestemming en die in gebieden met een niet-agrarische bestemming. Omdat de verschillen in ontwikkeling van de bedrijven tussen de groepen met een agrarische bestemming onderling niet groot waren, zijn deze samengevoegd.

Vanwege het feit dat het aantal bedrijven in gebieden, waar gedurende de onderzoeksperiode een niet-agrarische bestemming werd gerealiseerd, gering is en we vooral geïnteresseerd waren in de ontwikkeling van de bedrijven in de periode 1971-1980, zijn deze groepen buiten de analyse gehouden. Dit resulteerde in de volgende indeling.

1. Gebieden met in alle drie peiljaren een agrarische bestemming (groepen 1 t/m 3 uit bijlage 2).
2. Gebieden met een agrarische bestemming tot 1976, daarna een niet-agrarische bestemming (groepen 4 en 5 uit bijlage 2).
3. Gebieden met een niet-agrarische bestemming tot 1976, daarna een agrarische bestemming (groepen 6 en 7 uit bijlage 2).
4. Gebieden met een niet-agrarische bestemming in alle drie peiljaren (nog niet gerealiseerd in 1980; groepen 12 en 13 uit bijlage 2).

De gegevens voor de analyse van deze groepen gebieden zijn op het LEI beschikbaar, maar zijn niet in dit documentatierapport uitgewerkt.

In de definitieve hoofdindeling voor de Haaglanden-studie wordt geen rekening gehouden met de sinds kort gewijzigde bestemming. Dit betreft voornamelijk wijzigingen voorkomend uit het streekplan Zuid Holland-West 1978. Vooronderzoek (uitgewerkt in dit hoofdstuk) leverde evenwel op dat de invloed van dit streekplan op de agrarische ontwikkelingen tot 1980 gering moet worden geacht. Besloten werd om in het hoofdrapport vooral de volgende twee groepen met elkaar te vergelijken.

1. Groepen gebieden met een langdurige agrarische bestemming (groepen 1 t/m 5 uit bijlage 2).
2. Groepen gebieden met een langdurige niet-agrarische bestemming (groepen 6, 7, 12 en 13 uit bijlage 2).

In de volgende paragrafen wordt alleen ingegaan op de belangrijkste verschillen in agrarische ontwikkelingen tussen de 8 hiervoor aangegeven hoofddeelgebieden met een verschillende bestemming. Analyse van de agrarische ontwikkeling voor bovenstaande 2 groepen is uitgewerkt in het hoofdrapport.

3.2 Oppervlakte cultuurgrond

De oppervlakte cultuurgrond in de deelgebieden met een agrarische bestemming gedurende de gehele onderzoeksperiode nam in geringe mate af (zie tabel 3.1). Voor de glastuinbouw was er in al deze deelgebieden een toename van het areaal, welke het grootste was in het deelgebied met een positieve bestemming glastuinbouw. Voor de rundveehouderij was er in alle agrarische deelgebieden een afname van het areaal cultuurgrond, welke in het deelgebied met een positieve bestemming glastuinbouw groter was dan in het deelgebied waar bouw van nieuwe tuinbouwkassen niet meer was toegestaan. In het deelgebied, dat sinds korte tijd een niet-agrarische bestemming heeft was de afname van het areaal cultuurgrond vrijwel gelijk aan de afname in de agrarische deelgebieden. Hier nam ook het areaal cultuurgrond op de rundveehouderijbedrijven nog met 30 ha toe van 1971-1980. Zowel in het deelgebied, waarop sinds kort weer een agrarische bestemming ligt als in het deelgebied met een toekomstige niet-agrarische bestemming gedurende de gehele onderzoeksperiode, nam het areaal cultuurgrond snel af (-5,0% per jaar). Vanzelfsprekend nam het areaal cultuurgrond in gebieden, waar in de onderzoeksperiode een niet-agrarische bestemming is gerealiseerd sterk af. Opvallend was wel dat in het deelgebied, waar gedurende de periode 1976-1980 een niet-agrarische bestemming werd verwezenlijkt in 1980 nog 172 ha in gebruik was. Het betreft hier vooral bouwland op een viertal bedrijven, die hun bedrijfsgebouwen elders hebben.

3.3 Aantal bedrijven

Het aantal bedrijven nam zowel in de deelgebieden met een positieve als een negatieve bestemming glastuinbouw af (zie tabel 3.2). In eerstgenoemd deelgebied nam het aantal glastuinbouwbedrijven in geringe mate af; in laatstgenoemd deelgebied gold dat voor de rundveehouderijbedrijven. In het deelgebied met een wisselende bestemming t.a.v. de glastuinbouw, nam het aantal bedrijven nog toe mede door toedoen van de glastuinbouw. In het deelgebied, dat sinds kort een niet-agrarische bestemming heeft, nam het aantal bedrijven af, ook in de glastuinbouw en in de rundveehouderij afzonderlijk. In het deelgebied, dat sinds kort weer een agrarische bestemming heeft en in het deelgebied met een toekomstige niet-agrarische bestemming gedurende de gehele onderzoeksperiode, nam het aantal bedrijven sterk af. Dit gold in nog sterkere mate voor de deelgebieden waar in de periode 1971-1980 een niet-agrarische bestemming is gerealiseerd.

Tabel 3.1 Ontwikkeling oppervlakte cultuurgrond 1971-1980 (hoofdberoepsbedrijven) 1)

	Oppervlakte cultuurgr. (ha)			Toename/afname % per jaar
	1971	1976	1980	1971-1980
DEELGEBIED 1 Totaal	1475	1430	1352	- 1,0
Type 1 = glastuinb.	501	509	552	+ 1,1
Type 5 = rundveeh.	746	670	603	- 2,3
DEELGEBIED 2 Totaal	4859	4636	4333	- 1,3
Type 1 = glastuinb.	231	220	239	+ 0,4
Type 5 = rundveeh.	3342	3364	3207	- 0,5
DEELGEBIED 3 Totaal	581	581	572	- 0,2
Type 1 = glastuinb.	151	151	152	+ 0,1
Type 5 = rundveeh.	225	186	174	- 2,8
DEELGEBIED 4 Totaal	1442	1391	1319	- 1,0
Type 1 = glastuinb.	127	128	132	+ 0,4
Type 5 = rundveeh.	841	856	872	+ 0,4
DEELGEBIED 5 Totaal x)	542	466	342	- 5,0
Type 1 = glastuinb.	4	4	5	-
Type 5 = rundveeh.	244	227	188	- 2,8
DEELGEBIED 6 Totaal x)	112	39	1	
Type 1 = glastuinb.	5	1	1	
Type 5 = rundveeh.	61	37	0	
DEELGEBIED 7 Totaal x)	385	268	172	
Type 1 = glastuinb.	6	4	1	
Type 5 = rundveeh.	43	4	0	
DEELGEBIED 8 Totaal	1350	1062	855(841)	- 5,0
Type 1 = glastuinb.	45	35	32	- 3,7
Type 5 = rundveeh.	758	662	540(526)	- 3,7
DEELGEBIED 1 t/m 8 Totaal	10749(261) xx)	9877(194)	8949(145)	- 2,0
Type 1 = glastuinb.	1073(31)	1053(18)	1116(15)	+ 0,4
Type 5 = rundveeh.	6264(186)	6008(130)	5586(95)	- 1,3

1) Voor omschrijving bedrijfstypen zie bijlage 3 van het documentatierapport.

x) Afname vooral in de akkerbouw.

xx) Groepen 14 t/m 20 tussen haakjes vermeld (zie ook bijlage 2).

Tabel 3.2 Ontwikkeling aantal bedrijven 1971-1980
(hoofdberoepsbedrijven) 1)

	Aantal bedrijven			Toename/afname % per jaar
	1971	1976	1980	1971-1980
DEELGEBIED 1 Totaal	445	437	432	- 0,3
Type 1 = glastuinb.	385	375	381	- 0,1
Type 5 = rundveeh.	45	38	34	- 3,1
DEELGEBIED 2 Totaal	456	418	391	- 1,7
Type 1 = glastuinb.	167	145	145	- 1,6
Type 5 = rundveeh.	211	204	181	- 1,7
DEELGEBIED 3 Totaal	115	119	117	+ 0,2
Type 1 = glastuinb.	89	93	94	+ 0,6
Type 5 = rundveeh.	16	12	9	- 6,2
DEELGEBIED 4 Totaal	178	171	153	- 1,2
Type 1 = glastuinb.	99	102	92	- 0,8
Type 5 = rundveeh.	50	44	39	- 2,7
DEELGEBIED 5 Totaal	31	30	24	- 2,8
Type 1 = glastuinb.	5	5	5	
Type 5 = rundveeh.	15	15	11	
DEELGEBIED 6 Totaal	12	3	1	
Type 1 = glastuinb.	6	0	1	
Type 5 = rundveeh.	4	2	0	
DEELGEBIED 7 Totaal	21	15	6	
Type 1 = glastuinb.	6	5	2	
Type 5 = rundveeh.	3	1	0	
DEELGEBIED 8 Totaal	111	86	76	- 4,2
Type 1 = glastuinb.	35	26	23	- 4,6
Type 5 = rundveeh.	51	44	37	- 3,7
DEELGEBIED 1 t/m 8 Totaal	1369(52) x)	1279(28)	1206(24)	- 1,4
Type 1 = glastuinb.	792(28)	751(11)	743(9)	- 0,7
Type 5 = rundveeh.	395(13)	360(9)	311(7)	- 2,6

1) Voor omschrijving bedrijfstypen zie bijlage 3 van het documentatierapport.

x) Groepen 14 t/m 20 (zie bijlage 2) tussen haakjes vermeld.

3.4 Aantal arbeidskrachten 1), leeftijd en opvolging

Het aantal arbeidskrachten in de agrarische deelgebieden nam veelal toe, vooral door toedoen van de glastuinbouw (zie tabel 3.3). In de rundveehouderij nam het aantal arbeidskrachten af. Vandaar dat in het deelgebied met een negatieve bestemming glastuinbouw het aantal arbeidskrachten afnam.
Parallel aan de ontwikkeling van het aantal bedrijven nam in deelgebieden met een langdurige niet-agrarische bestemming en vooral in deelgebieden waar een niet-agrarische bestemming is verwezenlijkt het aantal arbeidskrachten af.

In gebieden met een agrarische bestemming kwamen relatief weinig oude bedrijfshoofden voor; mede door het feit dat het aandeel glastuinbouwbedrijven, met gemiddeld genomen jonge bedrijfshoofden, er vrij hoog was. In gebieden met een toekomstige niet-agrarische bestemming waren er wat meer oudere bedrijfshoofden; mede doordat de helft van de bedrijven tot de rundveehouderijbedrijven behoorden, waar de bedrijfshoofden doorgaans wat ouder zijn (zie tabel 3.4).

Het opvolgingspercentage in de verschillende deelgebieden was vrijwel gelijk. In het deelgebied dat sinds kort weer een agrarische bestemming heeft was het opvolgingspercentage wat lager. Op rundveehouderijbedrijven in gebieden met een toekomstige niet-agrarische bestemming hadden weinig oudere bedrijfshoofden een opvolger (zie tabel 3.5).

3.5 Specialisatie

In de deelgebieden met een langdurige agrarische bestemming waren er in het algemeen veel gespecialiseerde bedrijven. In de deelgebieden met een langdurige niet-agrarische bestemming waren de bedrijven doorgaans minder sterk gespecialiseerd (zie tabel 3.6).

3.6 Eigendom-pacht

In de deelgebieden met een langdurige agrarische bestemming hadden de bedrijven gemiddeld meer grond in eigendom dan in de deelgebieden met een langdurige niet-agrarische bestemming. Daarbij speelt het relatief grote aantal glastuinbouwbedrijven (met een gemiddeld hoog percentage eigendom) in eerstgenoemde gebieden en het relatief grote aantal rundveehouderijbedrijven (met gemiddeld "slechts" 2/3 eigendom) in laatstgenoemde gebieden een belangrijke rol (zie tabel 3.7).

3.7 Ligboxenstallen

Ligboxenstallen kwamen in de meeste agrarische deelgebieden meer voor dan in het gebied met een toekomstige niet-agrarische bestemming (zie tabel 3.8). Opvallend is wel dat in het deelgebied met een positieve bestemming glastuinbouw, maar een gering aantal ligboxenstallen waren.

3.8 Bedrijfsoppervlakte

De gemiddelde bedrijfsoppervlakte per deelgebied wordt sterk bepaald door de bedrijfstypen die er aanwezig zijn. Zijn er veel glastuinbouwbedrijven, dan is de gemiddelde bedrijfsoppervlakte gering. Is de akkerbouw daarentegen het dominante bedrijfstype dan is de gemiddelde bedrijfsoppervlakte groot. Vandaar dat in deze paragraaf de glastuinbouw en de rundveehouderij, de belangrijkste bedrijfstypen in de Haaglanden, ieder afzonderlijk worden behandeld.

1) arbeidskracht = vaste mannelijke arbeidskracht (meer dan 15 uur per week op het bedrijf werkzaam).

Tabel 3.3 Ontwikkeling aantal arbeidskrachten 1971-1980 (hoofdberoepsbedrijven) 1)

	Aantal arbeidskrachten			Toename/afname % per jaar
	1971	1976	1980	1971-1980
DEELGEBIED 1 Totaal	1035	1188	1273	+ 2,3
Type 1 = glastuinb.	940	1092	1162	
Type 5 = rundveeh.	66	56	48	
DEELGEBIED 2 Totaal	807	801	775	- 0,5
Type 1 = glastuinb.	381	407	424	
Type 5 = rundveeh.	292	278	245	
DEELGEBIED 3 Totaal	275	344	334	+ 2,2
Type 1 = glastuinb.	240	311	298	
Type 5 = rundveeh.	20	15	12	
DEELGEBIED 4 Totaal	383	393	385	+ 0,1
Type 1 = glastuinb.	258	284	278	
Type 5 = rundveeh.	79	70	63	
DEELGEBIED 5 Totaal	58	49	40	- 3,6
Type 1 = glastuinb.	8	10	12	
Type 5 = rundveeh.	23	19	14	
DEELGEBIED 6 Totaal	18	3	1	
Type 1 = glastuinb.	9	0	1	
Type 5 = rundveeh.	6	2	0	
DEELGEBIED 7 Totaal	39	29	14	
Type 1 = glastuinb.	12	12	4	
Type 5 = rundveeh.	5	1	0	
DEELGEBIED 8 Totaal	200	156	142	- 3,7
Type 1 = glastuinb.	89	71	70	
Type 5 = rundveeh.	68	59	47	
DEELGEBIED 1 t/m 8 Totaal	2815	2963	2964	+ 0,6
Type 1 = glastuinb.	1937	2187	2253	+ 1,7
Type 5 = rundveeh.	561	500	429	- 2,9

1) Voor omschrijving bedrijfstypen zie bijlage 3 van het documentatierapport.

Tabel 3.4 Leeftijd bedrijfshoofden in 1971, 1976 en 1980 (hoofdberoepsbedrijven) 1)

	% bedrijfshoofden met leeftijd ouder dan 50 jaar		
	1971	1976	1980
DEELGEBIED 1 Totaal	30,8	29,6	34,3
Type 1 = glastuinb.			
Type 5 = rundveeh.			
DEELGEBIED 2 Totaal	42,1	39,3	38,1
Type 1 = glastuinb.			
Type 5 = rundveeh.			
DEELGEBIED 3 Totaal	38,3	31,1	35,9
Type 1 = glastuinb.			
Type 5 = rundveeh.			
DEELGEBIED 4 Totaal	41,6	43,3	37,8
Type 1 = glastuinb.			
Type 5 = rundveeh.			
DEELGEBIED 5 Totaal	42,0	30,0	45,9
Type 1 = glastuinb.			
Type 5 = rundveeh.			
DEELGEBIED 6 Totaal	25,0	33,3	x
Type 1 = glastuinb.			
Type 5 = rundveeh.			
DEELGEBIED 7 Totaal	52,4	16,7	x
Type 1 = glastuinb.			
Type 5 = rundveeh.			
DEELGEBIED 8 Totaal	46,9	51,2	53,4
Type 1 = glastuinb.			
Type 5 = rundveeh.			
DEELGEBIED 1 t/m 8 Totaal	38,5	36,4	37,6
Type 1 = glastuinb.	34,6	30,8	32,7
Type 5 = rundveeh.	45,4	48,9	49,4

1) Voor omschrijving bedrijfstypen zie bijlage 3 van het documentatierapport.

x Weinig bedrijven in bestand.

Tabel 3.5 Opvolgingssituatie op bedrijven in 1980 (hoofdberoepsbedrijven) 1)

	% bedrijven met bedrijfshoofd met leeftijd ouder dan 50 jaar met minimaal 1 opvolger 1980
DEELGEBIED 1 Totaal	52
Type 1 = glastuinb.	63
Type 5 = rundveeh.	48
DEELGEBIED 2 Totaal	52
Type 1 = glastuinb.	53
Type 5 = rundveeh.	51
DEELGEBIED 3 Totaal	55
Type 1 = glastuinb.	56
Type 5 = rundveeh.	40
DEELGEBIED 4 Totaal	52
Type 1 = glastuinb.	56
Type 5 = rundveeh.	63
DEELGEBIED 5 Totaal	36
Type 1 = glastuinb.	(x)
Type 5 = rundveeh.	33
DEELGEBIED 6 Totaal	(x)
Type 1 = glastuinb.	(x)
Type 5 = rundveeh.	(x)
DEELGEBIED 7 Totaal	(x)
Type 1 = glastuinb.	(x)
Type 5 = rundveeh.	(x)
DEELGEBIED 8 Totaal	50
Type 1 = glastuinb.	56
Type 5 = rundveeh.	37
DEELGEBIED 1 t/m 8 Totaal	55
Type 1 = glastuinb.	58
Type 5 = rundveeh.	48

1) Voor omschrijving bedrijfstypen zie bijlage 3 van het documentatierapport.

(x) Weinig bedrijven in bestand.

Tabel 3.6 Percentage gespecialiseerde glastuinbouw en rundveehouderijbedrijven in 1971, 1976 en 1980 (hoofdberoepsbedrijven) 1)

	Glastuinbouw- en rundveehouderijbedrijven (%)		
	1971	1976	1980
DEELGEBIED 1 Totaal	96,8	94,6	96,1
Type 1 = glastuinb.	86,6	85,9	88,2
Type 5 = rundveeh.	10,2	8,7	7,9
DEELGEBIED 2 Totaal	83,0	83,5	83,4
Type 1 = glastuinb.	36,7	34,7	37,1
Type 5 = rundveeh.	46,3	48,8	46,3
DEELGEBIED 3 Totaal	91,4	88,3	88,1
Type 1 = glastuinb.	77,4	78,2	80,4
Type 5 = rundveeh.	14,0	10,1	7,7
DEELGEBIED 4 Totaal	83,8	85,5	82,5
Type 1 = glastuinb.	55,7	59,7	57,9
Type 5 = rundveeh.	28,1	25,8	24,6
DEELGEBIED 5 Totaal	64,6	66,7	66,8
Type 1 = glastuinb.	.	.	.
Type 5 = rundveeh.	48,4	50,0	45,9
DEELGEBIED 6 Totaal	.	.	.
Type 1 = glastuinb.	.	.	.
Type 5 = rundveeh.	.	.	.
DEELGEBIED 7 Totaal	.	.	.
Type 1 = glastuinb.	.	.	.
Type 5 = rundveeh.	.	.	.
DEELGEBIED 8 Totaal	77,6	81,5	79,0
Type 1 = glastuinb.	31,6	30,3	30,3
Type 5 = rundveeh.	46,0	51,2	48,7
DEELGEBIED 1 t/m 8 Totaal	86,8	87,0	87,4
Type 1 = glastuinb.	57,9	58,8	61,6
Type 5 = rundveeh.	28,9	28,2	25,8

1) Voor omschrijving bedrijfstypen zie bijlage 3 van het documentatierapport.

. Niet berekend.

Tabel 3.7 Eigendom-pachtsituatie in 1980 (hoofdberoepsbedrijven) 1)

	Percentage cultuurgrond eigendom (%)
	1980
DEELGEBIED 1 Totaal	79
Type 1 = glastuinb.	92
Type 5 = rundveeh.	71
DEELGEBIED 2 Totaal	73
Type 1 = glastuinb.	95
Type 5 = rundveeh.	93
DEELGEBIED 3 Totaal	67
Type 1 = glastuinb.	93
Type 5 = rundveeh.	50
DEELGEBIED 4 Totaal	57
Type 1 = glastuinb.	91
Type 5 = rundveeh.	55
DEELGEBIED 5 Totaal	37
Type 1 = glastuinb.	(x)
Type 5 = rundveeh.	49
DEELGEBIED 6 Totaal	100
Type 1 = glastuinb.	(x)
Type 5 = rundveeh.	(x)
DEELGEBIED 7 Totaal	(1)
Type 1 = glastuinb.	(x)
Type 5 = rundveeh.	(x)
DEELGEBIED 8 Totaal	50
Type 1 = glastuinb.	94
Type 5 = rundveeh.	61
DEELGEBIED 1 t/m 8 Totaal	66
Type 1 = glastuinb.	93
Type 5 = rundveeh.	65

1) Voor omschrijving bedrijfstypen zie bijlage 3 van het documentatierapport.

(x) Gering aantal bedrijven in bestand.

Tabel 3.8 Aantal en percentage ligboxenstallen in 1980 op gespecialiseerde rundveehouderijbedrijven (hoofdberoepsbedrijven) 1)

	Aantal ligboxenstallen	Percentage
DEELGEBIED 1 Totaal		
Type 1 = glastuinb.		
Type 5 = rundveeh.	4	8,5
DEELGEBIED 2 Totaal		
Type 1 = glastuinb.		
Type 5 = rundveeh.	45	21
DEELGEBIED 3 Totaal		
Type 1 = glastuinb.		
Type 5 = rundveeh.	7	33
DEELGEBIED 4 Totaal		
Type 1 = glastuinb.		
Type 5 = rundveeh.	14	26
DEELGEBIED 5 Totaal		
Type 1 = glastuinb.		
Type 5 = rundveeh.	4	33
DEELGEBIED 6 Totaal		
Type 1 = glastuinb.		
Type 5 = rundveeh.	0	0
DEELGEBIED 7 Totaal		
Type 1 = glastuinb.		
Type 5 = rundveeh.	0	0
DEELGEBIED 8 Totaal		
Type 1 = glastuinb.		
Type 5 = rundveeh.	5	11
DEELGEBIED 1 t/m 8 Totaal		
Type 1 = glastuinb.		
Type 5 = rundveeh.	79	20

1) Voor omschrijving bedrijfstypen zie bijlage 3 van het documentatierapport.

In de glastuinbouw is de oppervlakte cultuurgrond onder glas, ook wel het kasareaal een vrij goede vergelijkingsmaatstaf. In de gebieden met een agrarische bestemming gedurende de onderzoeksperiode was het kasareaal per bedrijf gemiddeld wat groter dan in de gebieden met een niet-agrarische bestemming en werd er tevens een grotere groei van de kasoppervlakte gerealiseerd (zie tabel 3.9). De groei van het kasareaal bleef achter in de gebieden die sinds kort een niet-agrarische bestemming hadden. De in deze gebieden wat meer geïsoleerde bedrijven misten waarschijnlijk de aanwezigheid van een glastuinbouwcentrum.

In de rundveehouderij nam de bedrijfsoppervlakte in de gebieden met een agrarische bestemming toe. In het deelgebied, met een positieve bestemming glastuinbouw waar de rundveehouderij meer concurrentie ondervond bij de grondverwerving, nam de bedrijfsoppervlakte minder snel toe dan in het deelgebied, waar nieuwbouw van tuinbouwkassen niet mogelijk was.

In het deelgebied, waarop sinds kort een niet-agrarische bestemming lag, was er een sterke toename van de bedrijfsoppervlakte. Grond van andere bedrijfstypen en van kleinere bedrijven kwam hier ter beschikking voor schaalvergroting in de rundveehouderij. In het deelgebied met een toekomstige niet-agrarische bestemming trad er stagnatie op in de groei van de bedrijfsoppervlakte van de rundveehouderijbedrijven.

3.9 Intensivering

Net als voor de bedrijfsoppervlakte geldt voor de intensiteit van grondgebruik dat de grootte ervan sterk afhangt van het bedrijfstype.

In het deelgebied met een positieve bestemming glastuinbouw nam door een toename van het aandeel glastuinbouwbedrijven de intensiteit van het grondgebruik sterker toe dan in andere deelgebieden.

In de glastuinbouw was er niet zoveel verschil in de mate van intensivering tussen de verschillende deelgebieden (zie tabel 3.10). Ook het aandeel bloemen in het areaal varieerde er niet veel (tabel 3.11).

In de rundveehouderij was de intensiteit van het grondgebruik in deelgebieden met een langdurige niet-agrarische bestemming groter dan in deelgebieden met een langdurige agrarische bestemming. Dit gold logischerwijze ook voor de veedichtheid (tabel 3.11).

3.10 Inkomensvorming

3.10.1 Totale produktieomvang

De produktieomvang in de deelgebieden met een langdurige agrarische bestemming nam in de onderzoeksperiode en vooral in die deelgebieden waar relatief veel glastuinbouwbedrijven voorkwamen (zie tabel 3.12) toe. In het algemeen kwam het grootste gedeelte van de toename van de produktieomvang tot stand op de glastuinbouwbedrijven. In deelgebieden met een langdurige niet-agrarische bestemming nam de produktieomvang af.

3.10.2 Produktieomvang per bedrijf

De produktieomvang per bedrijf nam in alle deelgebieden toe, het sterkst evenwel in de agrarische deelgebieden (zie tabel 3.13).

In de glastuinbouw was de produktieomvang per bedrijf in de agrarisch bestemde deelgebieden groter dan in de niet-agrarisch bestemde deelgebieden. De groeiverschillen tussen de deelgebieden waren echter gering. In het deelgebied met een positieve glastuinbouwbestemming en in het deelgebied met een wisselende landbouw/glastuinbouwbestemming was de produktieomvang per bedrijf het grootst. In het deelgebied met een negatieve glastuinbouwbestemming was de toename van de produktieomvang per bedrijf relatief groot. Dit was ook al het geval met de toename van het kasareaal per bedrijf (zie tabel 3.9). Waarschijnlijk betreft

Tabel 3.9 Ontwikkeling bedrijfsoppervlakte 1971-1980 (hoofdberoepsbedrijven) 1)

	Bedrijfsoppervlakte (hectares)			Toename/afname % per jaar
	1971	1976	1980	1971-1980
DEELGEBIED 1 Totaal	3,32	3,28	3,13	- 0,6
Type 1 = glastuinb. 2)	0,77	0,89	0,98	+ 2,8
Type 5 = rundveeh.	16,6	17,6	17,7	+ 0,8
DEELGEBIED 2 Totaal	10,7	11,1	11,1	+ 0,4
Type 1 = glastuinb. 2)	0,69	0,82	0,93	+ 3,4
Type 5 = rundveeh.	15,8	16,5	17,7	+ 1,9
DEELGEBIED 3 Totaal	5,06	4,89	4,89	- 0,3
Type 1 = glastuinb. 2)	0,84	0,97	1,05	+ 2,5
Type rundveeh.	14,1	15,5	19,3	+ 3,6
DEELGEBIED 4 Totaal	8,11	8,14	8,3	+ 0,3
Type 1 = glastuinb. 2)	0,77	0,81	0,89	+ 1,6
Type 5 = rundveeh.	16,8	19,5	22,4	+ 3,3
DEELGEBIED 5 Totaal	17,5	15,5	14,3	- 2,2
Type 1 = glastuinb. 2)	x	x	x	x
Type 5 = rundveeh.	16,3	15,1	17,1	+ 0,5
DEELGEBIED 6 Totaal	9,34	13,0	x	x
Type 1 = glastuinb. 2)	x	x	x	x
Type 5 = rundveeh.	x	x	x	x
DEELGEBIED 7 Totaal	18,4	17,9	28,7	+ 5,1
Type 1 = glastuinb. 2)	x	x	x	x
Type 5 = rundveeh.	x	x	x	x
DEELGEBIED 8 Totaal	12,2	12,3	11,2	- 0,9
Type 1 = glastuinb. 2)	0,72	0,80	0,88	+ 2,3
Type 5 = rundveeh.	14,9	15,1	14,6	- 0,2
DEELGEBIED 1 t/m 8 Totaal	7,86	7,72	7,42	- 0,6
Type 1 = glastuinb. 2)	0,75	0,87	0,96	+ 2,8
Type 5 = rundveeh.	15,9	16,7	18,0	+ 1,5

1) Voor omschrijving bedrijfstypen zie bijlage 3 van het documentatierapport.

2) Ha cultuurgrond onder glas per bedrijf.

x Weinig bedrijven in bestand.

Tabel 3.10 Ontwikkeling intensiteit van het grondgebruik 1971-1980 (hoofdberoepsbedrijven) 1)

	Produktieomvang (sbe) per hectare			Toename % per jr.
	1971	1976	1980	'71-'80
DEELGEBIED 1 Totaal	69	92	111	+ 5,4
Type 1 = glastuinb.	188	237	257	+ 3,5
Type 5 = rundveeh.	7,1	8,2	9,0	+ 2,7
DEELGEBIED 2 Totaal	15,4	18,0	21,7	+ 3,9
Type 1 = glastuinb.	164	189	216	+ 3,1
Type 5 = rundveeh.	7,6	8,6	9,2	+ 2,1
DEELGEBIED 3 Totaal	50	62	74	+ 4,4
Type 1 = glastuinb.	169	211	250	+ 2,5
Type 5 = rundveeh.	8,0	8,6	8,6	+ 0,8
DEELGEBIED 4 Totaal	24	29	34	+ 3,9
Type 1 = glastuinb.	191	216	235	+ 2,3
Type 5 = rundveeh.	7,7	8,4	9,3	+ 2,1
DEELGEBIED 5 Totaal	9,8	12,9	14,6	+ 4,5
Type 1 = glastuinb.	x	x	x	x
Type 5 = rundveeh.	7,4	8,8	9,6	+ 2,9
DEELGEBIED 6 Totaal	16,0	7,7	x	x
Type 1 = glastuinb.	x	x	x	x
Type 5 = rundveeh.	x	x	x	x
DEELGEBIED 7 Totaal	8,8	12,7	12,8	+ 4,2
Type 1 = glastuinb.	x	x	x	x
Type 5 = rundveeh.	x	x	x	x
DEELGEBIED 8 Totaal	13,5	15,8	19,2	+ 4,0
Type 1 = glastuinb.	176	209	237	+ 3,4
Type 5 = rundveeh.	7,8	8,5	9,8	+ 2,6
DEELGEBIED 1 t/m 8 Totaal	25	32	40	+ 5,4
Type 1 = glastuinb.	180	220	244	+ 3,4
Type 5 = rundveeh.	7,6	8,6	9,3	+ 2,3

1) Voor omschrijving bedrijfstypen zie bijlage 3 van het documentatierapport.

x Weinig bedrijven in bestand.

Tabel 3.11 Percentage bloemen (glastuinbouw) en veedichtheid (rundveehouderij) in 1971, 1976 en 1980 (hoofdberoepsbedrijven) 1)

	Type 1: Ha bloemen/ha glastotaal (%) Type 5: Gve/100 ha voedergewassen			Toename % per jr.
	1971	1976	1980	'71-'80
DEELGEBIED 1 Totaal				
Type 1 = glastuinb.	9	25	38	.
Type 5 = rundveeh.	232	271	276	+ 1,9
DEELGEBIED 2 Totaal				
Type 1 = glastuinb.	12	24	40	.
Type 5 = rundveeh.	252	295	314	+ 2,5
DEELGEBIED 3 Totaal				
Type 1 = glastuinb.	14	28	42	
Type 5 = rundveeh.	274	294	293	+ 0,7
DEELGEBIED 4 Totaal				
Type 1 = glastuinb.	12	21	34	.
Type 5 = rundveeh.	267	308	334	+ 2,5
DEELGEBIED 5 Totaal				
Type 1 = glastuinb.	x	x	x	
Type 5 = rundveeh.	280	311	350	+ 2,5
DEELGEBIED 6 Totaal				
Type 1 = glastuinb.	x	x	x	
Type 5 = rundveeh.	x	x	x	x
DEELGEBIED 7 Totaal				
Type 1 = glastuinb.	x	x	x	
Type 5 = rundveeh.	x	x	x	x
DEELGEBIED 8 Totaal				
Type 1 = glastuinb.	9	32	42	.
Type 5 = rundveeh.	274	303	339	+ 2,4
DEELGEBIED 1 t/m 8 Totaal				
Type 1 = glastuinb.	10	25	40	.
Type 5 = rundveeh.	256	295	315	+ 2,3

1) Voor omschrijving bedrijfstypen zie bijlage 3 van het documentatierapport.

x Weinig bedrijven in bestand.

. Niet berekend.

Tabel 3.12 Ontwikkeling totale produktieomvang 1971-1980 (hoofdberoepsbedrijven) 1)

	Produktieomvang (sbe)/100			Toename/afname % per jaar
	1971	1976	1980	1971 - 1980
DEELGEBIED 1 Totaal	1017	1310	1503	+ 4,4
Type 1 = glastuinb.	942	1207	1420	+ 4,6
Type 5 = rundveeh.	53	55	54	+ 0,2
DEELGEBIED 2 Totaal	746	835	942	+ 2,6
Type 1 = glastuinb.	378	416	517	+ 3,5
Type 5 = rundveeh.	255	289	295	+ 1,6
DEELGEBIED 3 Totaal	289	361	423	+ 4,3
Type 1 = glastuinb.	255	319	380	+ 4,5
Type 5 = rundveeh.	18	16	15	- 2,0
DEELGEBIED 4 Totaal	348	400	445	+ 2,8
Type 1 = glastuinb.	242	277	310	+ 2,8
Type 5 = rundveeh.	65	72	81	+ 2,5
DEELGEBIED 5 Totaal	53	60	50	- 0,7
Type 1 = glastuinb.	10	12	15	x
Type 5 = rundveeh.	18	20	18	0
DEELGEBIED 6 Totaal	18	3	0	x
Type 1 = glastuinb.	10	0	0	x
Type 5 = rundveeh.	5	3	0	x
DEELGEBIED 7 Totaal	34	34	22	x
Type 1 = glastuinb.	10	10	3	x
Type 5 = rundveeh.	1	0	0	x
DEELGEBIED 8 Totaal	183	168	164	- 1,2
Type 1 = glastuinb.	79	73	76	- 0,4
Type 5 = rundveeh.	59	56	53	- 1,2
DEELGEBIED 1 t/m 8 Totaal	2693	3175	3554	+ 3,1
Type 1 = glastuinb.	1930	2317	2723	+ 3,9
Type 5 = rundveeh.	476	515	518	+ 0,9

1) Voor omschrijving bedrijfstypen zie bijlage 3 van het documentatierapport.

x Gering aantal bedrijven in bestand.

Tabel 3.13 Ontwikkeling produktieomvang per bedrijf 1971-1980 (hoofdberoepsbedrijven) 1)

	Produktieomvang (sbe) per bedrijf			Toename % per jr.
	1971	1976	1980	'71 - '80
DEELGEBIED 1 Totaal	228	300	348	+ 4,8
Type 1 = glastuinb.	244	322	373	+ 4,8
Type 5 = rundveeh.	118	145	159	+ 3,4
DEELGEBIED 2 Totaal	164	200	241	+ 4,4
Type 1 = glastuinb.	226	287	357	+ 5,2
Type 5 = rundveeh.	121	142	163	+ 3,4
DEELGEBIED 3 Totaal	251	303	362	+ 4,2
Type 1 = glastuinb.	286	343	404	+ 4,0
Type 5 = rundveeh.	112	133	167	+ 4,6
DEELGEBIED 4 Totaal	195	234	280	+ 4,1
Type 1 = glastuinb.	244	272	337	+ 3,7
Type 5 = rundveeh.	130	164	208	+ 5,4
DEELGEBIED 5 Totaal	171	200	208	+ 2,2
Type 1 = glastuinb.	x	x	x	x
Type 5 = rundveeh.	120	133	164	+ 3,6
DEELGEBIED 6 Totaal	150	100	x	x
Type 1 = glastuinb.	x	x	x	x
Type 5 = rundveeh.	x	x	x	x
DEELGEBIED 7 Totaal	162	227	367	+ 9,5
Type 1 = glastuinb.	x	x	x	x
Type 5 = rundveeh.	x	x	x	x
DEELGEBIED 8 Totaal	165	195	216	+ 3,0
Type 1 = glastuinb.	226	281	330	+ 4,3
Type 5 = rundveeh.	116	127	143	+ 2,4
DEELGEBIED 1 t/m 8 Totaal	197	248	295	+ 4,6
Type 1 = glastuinb.	244	309	366	+ 4,6
Type 5 = rundveeh.	121	143	167	+ 3,6

1) Voor omschrijving bedrijfstypen zie bijlage 3 van het documentatierapport.

x Weinig bedrijven in bestand.

deze groei voor een belangrijk deel de overname van kassen door reeds bestaande bedrijven, van bedrijven die door verbod van bouw van nieuwe kassen hun toekomstmogelijkheden te veel zagen beperkt. Het aantal glastuinbouwbedrijven nam in dit deelgebied dan ook vrij sterk af vergeleken met de overige deelgebieden (zie tabel 3.2).

Het aantal koeien per bedrijf met melkvee was in het deelgebied met een positieve bestemming glastuinbouw en in het deelgebied met een wisselende bestemming landbouw/glastuinbouw in 1980 vrijwel gelijk aan dat in het deelgebied met een toekomstige niet-agrarische bestemming (zie tabel 3.14). Dit werd bereikt middels een hogere veedichtheid op de bedrijven in laatstgenoemd deelgebied. De produktieomvang per bedrijf bleef in dit deelgebied nog wel achter bij de in eerstgenoemde deelgebieden. In de overige deelgebieden was het aantal koeien per bedrijf in 1980 groter. Vooral in het deelgebied dat sinds kort een niet-agrarische bestammeing heeft ging dit gepaard met een vrij grote produktieomvang per bedrijf.

3.10.3 Produktieomvang per man

De produktieomvang per man was in het deelgebied met een toekomstige niet-agrarische bestemming slechts in geringe mate kleiner dan in de deelgebieden met een langdurige agrarische bestemming (zie tabel 3.15). In de glastuinbouw was dit verschil groter dan in de rundveehouderij. In het deelgebied met een positieve bestemming glastuinbouw was de produktieomvang per man op de rundveehouderijbedrijven gemiddeld wat geringer dan in het deelgebied met een negatieve bestemming glastuinbouw.

3.10.4 Inkomen buiten het bedrijf

In de agrarische deelgebieden waar de glastuinbouwbedrijven overheersen haalde meer dan 90% van de bedrijfshoofden het inkomen enkel van het agrarische bedrijf. Daar waar de rundveehouderijbedrijven het belangrijkste bedrijfstype is, was dit percentage nog geen 80%. In de deelgebieden met een langdurige niet-agrarische bestemming had in 1980 ongeveer 40% van de bedrijfshoofden een hoofdberoep buiten de landbouw of was rustende (zie tabel 3.16).

Tabel 3.14 Ontwikkeling aantal melkkoeien op de gespecialiseerde rundveehouderijbedrijven 1971-1980 (hoofdberoepsbedrijven) 1)

	Aantal melkkoeien			Toename % per jaar
	1971	1976	1980	1971-1980
DEELGEBIED 1 Totaal				
Type 1 = glastuinb.				
Type 5 = rundveeh.	30	37	39	+ 3,0
DEELGEBIED 2 Totaal				
Type 1 = glastuinb.				
Type 5 = rundveeh.	31	38	46	+ 4,5
DEELGEBIED 3 Totaal				
Type 1 = glastuinb.				
Type 5 = rundveeh.	31	37	39	+ 2,6
DEELGEBIED 4 Totaal				
Type 1 = glastuinb.				
Type 5 = rundveeh.	32	43	52	+ 5,6
DEELGEBIED 5 Totaal				
Type 1 = glastuinb.				
Type 5 = rundveeh.	29	33	49	+ 6,0
DEELGEBIED 6 Totaal				
Type 1 = glastuinb.				
Type 5 = rundveeh.	x	x	x	x
DEELGEBIED 7 Totaal				
Type 1 = glastuinb.				
Type 5 = rundveeh.	x	x	x	x
DEELGEBIED 8 Totaal				
Type 1 = glastuinb.				
Type 5 = rundveeh.	28	33	38	+ 3,5
DEELGEBIED 1 t/m 8 Totaal				
Type 1 = glastuinb.				
Type 5 = rundveeh.	30	37	45	+ 4,6

1) Voor omschrijving bedrijfstypen zie bijlage 3 van het documentatierapport.

x Weinig bedrijven in bestand.

Tabel 3.15 Ontwikkeling produktieomvang per man 1971-1980 (hoofdberoepsbedrijven) 1)

	Produktieomvang (sbe) per man			Toename % per jaar
	1971	1976	1980	1971-1980
DEELGEBIED 1 Totaal	98	110	118	+ 2,1
Type 1 = glastuinb.	100	111	122	
Type 5 = rundveeh.	80	98	113	
DEELGEBIED 2 Totaal	92	104	122	+ 3,2
Type 1 = glastuinb.	99	102	122	
Type 5 = rundveeh.	87	104	120	
DEELGEBIED 3 Totaal	105	105	127	+ 2,1
Type 1 = glastuinb.	106	102	128	
Type 5 = rundveeh.	90	107	125	
DEELGEBIED 4 Totaal	91	102	116	+ 2,7
Type 1 = glastuinb.	94	97	112	
Type 5 = rundveeh.	82	103	129	
DEELGEBIED 5 Totaal	91	122	125	+ 3,6
Type 1 = glastuinb.	x	x	x	
Type 5 = rundveeh.	78	105	129	
DEELGEBIED 6 Totaal	100	100	x	
Type 1 = glastuinb.	x	x	x	
Type 5 = rundveeh.	x		x	
DEELGEBIED 7 Totaal	87	117	157	
Type 1 = glastuinb.	x	x	x	
Type 5 = rundveeh.	x	x	x	
DEELGEBIED 8 Totaal	92	108	115	+ 2,5
Type 1 = glastuinb.	89	103	109	
Type 5 = rundveeh.	87	95	113	
DEELGEBIED 1 t/m 8 Totaal	96	107	120	+ 2,5
Type 1 = glastuinb.	100	106	121	+ 2,1
Type 5 = rundveeh.	92	103	121	+ 3,1

1) Voor omschrijving bedrijfstypen zie bijlage 3 van het documentatierapport.

x Weinig bedrijven in bestand.

Tabel 3.16 Percentage hoofdberoepsbedrijven 2) in 1971, 1976 en 1980 1)

	% hoofdberoepsbedrijven		
	1971	1976	1980
DEELGEBIED 1 Totaal	92,3	92,6	92,1
Type 1 = glastuinb.			
Type 5 = rundveeh.			
DEELGEBIED 2 Totaal	83,2	80,3	79,3
Type 1 = glastuinb.			
Type 5 = rundveeh.			
DEELGEBIED 3 Totaal	89,8	91,5	92,9
Type 1 = glastuinb.			
Type 5 = rundveeh.			
DEELGEBIED 4 Totaal	81,7	79,2	79,9
Type 1 = glastuinb.			
Type 5 = rundveeh.			
DEELGEBIED 5 Totaal	91,1	77,0	60,0
Type 1 = glastuinb.			
Type 5 = rundveeh.			
DEELGEBIED 6 Totaal	x	x	x
Type 1 = glastuinb.			
Type 5 = rundveeh.			
DEELGEBIED 7 Totaal	x	x	x
Type 1 = glastuinb.			
Type 5 = rundveeh.			
DEELGEBIED 8 Totaal	68,5	67,1	61,8
Type 1 = glastuinb.			
Type 5 = rundveeh.			
DEELGEBIED 1 t/m 8 Totaal	84,4	83,3	82,3
Type 1 = glastuinb.	97,8	97,4	97,0
Type 5 = rundveeh.	75,3	72,0	67,6

1) Voor omschrijving bedrijfstypen zie bijlage 3 van het documentatierapport.

2) Voor beroepsgroepenindeling zie bijlage 3.

x Weinig bedrijven in bestand.

4. DE GECONTINUEERDE RUNDVEEHOUDERIJBEDRIJVEN NADER BESCHOUWD

4.1 Inleiding

In het Haaglandenonderzoek is onderzocht in hoeverre het ruimtelijk beleid zoals dit tot uiting komt in vastgestelde streek- en bestemmingsplannen invloed heeft gehad op de agrarische ontwikkelingen in de periode 1971-1980.
Naast een gebiedsgewijze analyse is ook een bedrijfsgerichte analyse uitgevoerd. Door middel van bedrijfsvergelijking is getracht oorzaken van de verschillen in agrarische ontwikkeling op te sporen. In dit hoofdstuk zal verslag worden gedaan van de resultaten van het onderzoek op bedrijfsniveau. Het onderzoek is gedaan voor alle rundveehouderijbedrijven in de Haaglanden die in alle drie de peiljaren 1971, 1976 en 1980 geregistreerd waren en die meer dan 80% van de produktieomvang in de melkveehouderij hadden. Voor deze groep bedrijven is gekozen vanwege het feit dat voldoende bedrijven ervan in het bestand van de Haaglanden zitten die ook gelijkmatig over het studiegebied verspreid liggen. Bovendien bestaat 64% van de totale oppervlakte cultuurgrond uit grond van deze bedrijven (in 1980). Aangezien het ruimtelijk beleid betrekking heeft op de cultuurgrond, wordt met bovenstaande keus een groot gedeelte van het totale onderzoeksgebied bestreken.

4.2 Methode van onderzoek

Het bedrijfsvergelijkend onderzoek is uitgevoerd met behulp van factoranalyse. De factoranalyse is een statistisch hulpmiddel om onderling onafhankelijke aspecten te verkrijgen. Deze aspecten verklaren elk een deel van de verschillen in waarde van de landbouwkundige variabelen en de ontwikkeling ervan in de periode 1971-1980.

De werkwijze bij de factoranalyse was als volgt: Eerst is een bestand gemaakt van variabelen die van invloed kunnen zijn op de ontwikkelingen in de landbouw. Naast bestemmingsvariabelen zijn enkel bedrijfsstructurele variabelen in het onderzoek betrokken. Het is mogelijk nieuwe variabelen te maken. Zo bestaat b.v. de nieuwe variabele "ontwikkeling oppervlakte voedergewassen 1971-1980" uit 4 variabelen: (opp. snijmais "80 + opp. blijvend grasland '80)/(opp. snijmais '71 + opp. grasland '71). Voor variabelen die slechts een beperkt aantal waarden kunnen aannemen (b.v. opvolging, investeringen, bestemmingsplan) moet er voor gezorgd worden dat ze oplopend of aflopend gerangschikt worden, d.w.z. bij opvolging van wel naar geen opvolging, bij investeringen van geen investeringen naar grote investeringen en bij bestemming van langdurige agrarische bestemming naar langdurige niet-agrarische bestemming. (De in dit verslag gebruikte variabelen met hun mogelijke waarden zijn in bijlage 4 opgenomen). Vervolgens zijn van alle variabelen (108) de extremen uitgedraaid. Dit om te zien of bepaalde variabelen zodanig extreme waarden aannamen, dat het gewenst was de bedrijven die deze waarden hadden uit het bestand te schrappen. Zo zijn bedrijven die in minstens 1 van de 3 peiljaren geen cultuurgrond hadden en/of geen enkele geregistreerde arbeidskracht en/of bedrijven die een produktieomvang/ha van meer dan 15 sbe hadden uit het oorspronkelijke bestand verwijderd (totaal 34 bedrijven). Van de 382 bedrijven bleven er nu nog 348 over in het bestand. Van al deze bovengenoemde 108 variabelen is een correlatiematrix gedraaid om inzicht te krijgen in de samenhang tussen variabelen. Vanwege het feit dat we met een vrij grote correlatiematrix te maken hebben (108 bij 108) is het moeilijk een duidelijke structuur te herkennen. Daarbij komt dat verschillende variabelen onderling sterk zijn gecorreleerd (correlatiecoëfficiënt van 0,90), waarbij de ene variabele uitde andere voortkomt, b.v. het aantal sbe in de rundveehouderij en het totaalaantal sbe; het aantal melkkoeien en het aantal g.v.e. We spreken hier van gevolgvariabelen. Voor de aspectentabel, waarin 45 variabe-

len konden worden opgenomen wordt een keuze gemaakt uit de variabelen, waarbij de voor het onderzoek meest interessante variabelen worden gekozen en gevolgvariabelen zoveel mogelijk worden uitgesloten. Voor bestemmingsplan/streekplan 1971-1980 zijn verschillende variabelen samengesteld, waarvan uiteindelijk die variabele is gekozen, die de hoogste correlatie had met de agrarische structuurvariabelen. In de aspectentabel komen zo'n 15-tal aspecten voor die onderling onafhankelijk/ongecorreleerd zijn (zie bijlage 5). In deze aspectentabel kan nu per aspect nagegaan worden hoeveel % van de verschillen in variantie van de verschillende variabelen door dat aspect wordt verklaard. Is deze waarde groot dan is er een grote samenhang tussen deze variabele en het aspect. Een voorkeursdraaiïng geeft de mogelijkheid alle variantie van één variabele in één aspect te draaien. Dit aspect wordt dan meestal genoemd naar deze variabele.
De bedrijven kunnen nu op grond van hun positie t.o.v. elk aspect gesplitst worden in verschillende groepen. Het resultaat van de bedrijfsvergelijking m.b.v. factoranalyse is, dat vanuit verschillende (van elkaar onafhankelijke) gezichtspunten (ook wel invalshoeken of aspecten) naar dezelfde bedrijven gekeken wordt om een verklaring te vinden voor verschillen in agrarische ontwikkeling. In het navolgende worden die aspecten in de beschouwing genomen die van betekenis zijn voor de agrarische ontwikkelingen in de Haaglanden.

4.3 Bedrijfsvergelijking van de rundveehouderijbedrijven in de Haaglanden voor de periode 1971-1980

Aspect 1 . Bestemmingsplan/streekplan 1971-1980

De belangrijkste vraag van het Haaglandenonderzoek waaromtrent meer duidelijkheid gewenst is, is in hoeverre het ruimtelijk beleid invloed heeft op de agrarische ontwikkelingen. Het is om die reden dat in het eerste aspect eerst op de bestemmings-streekplanvariabele wordt gedraaid. Opvallend is dat bij dit aspect slechts een gering deel van de variantie van de overige variabelen wordt verklaard. Uit de tabel blijkt dat 88% van de verschillen in waarden van het bestemmingsplan/streekplan samenhangt met dit aspect (vandaar dat we dit aspect "bestemmingsplan-streekplan noemen), doch van de overige variabelen hangt nergens meer dan 5% van de verschillen in de waarden van deze variabelen met dit aspect samen (zie tabel 4.1), (b.v. de verschillen in ontwikkeling van de oppervlakte cultuurgrond 1971/1980 hangen slechts voor 1% met dit aspect samen. Het minteken geeft de richting aan d.w.z. hoe groter de waarde van het bestemmingsplan/streekplan des te geringer de ontwikkeling is geweest van de oppervlakte cultuurgrond, of ook wel des te meer het plan niet-agrarisch is, des te geringer de groei van de bedrijfsoppervlakte is geweeest). Een belangrijke conclusie die hieruit afgeleid kan worden is, dat de samenhang tussen bestemmingsplan/streekplan en de agrarische variabelen gering is.

Tabel 4.1 Aspect 1. Bestemmingsplan/streekplan 1971/1980

	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Bindingsperc. 1)
Aantal bedrijven	192	87	69	
Bestemmingsplan/streekplan '71/'80 2)	1,0	3,3	7,4	88
Ontw. opp. cultuurgrond '80/'71	105,8	108,3	95,1	-1
Ontw. aantal sbe '80/'71	118,3	117,7	103,0	-1
Ontw. aantal sbe/arb.kr. '80/'71	126,1	138,0	132,1	
Opp. cultuurgrond 1980	16,3	17,4	13,5	-1
Leeftijd bedrijfshoofd 1980	51,9	51,3	52,6	
Opvolging 1980 2)	15,2	15,3	16,3	1
Perc. v.d. grond in eigendom 1980	73,0	61,5	56,8	-2
Opp. huiskavel 1980	11,2	10,0	8,3	-2
Sbe rundvee/100 ha voedergewassen	7,9	8,2	8,4	1
Investeringen 1971/1980 2)	3,5	3,8	3,4	2
Beroepsgroep 1980 2)	1,6	1,6	2,9	

1) Bindingsperc. geeft dat deel van de verschillen van een variabele aan, dat door dat aspect wordt omvat of verklaard.
2) Voor de mogelijke waarden die deze variabelen kan aannemen, zie bijlage 4.

Het aspect en de samenhangen binnen het aspect kunnen duidelijker worden gemaakt door naast de zgn. bindingspercentages de bedrijven te gaan indelen naar hun positie t.o.v. dit aspect zoals in vorenstaande tabel is gebeurd. Uit de gemiddelde waarden van de variabele bestemmingsplan/streekplan in de drie groepen (deze varieert van 1 = agrarische bestemming, geen tuinbouwkassen mogelijk tot 9 = bestemming wonen/industrie, nog niet verwezenlijkt) volgt, dat in de eerste groep bedrijven zitten die hun grond hebben liggen in gebieden met een agrarische bestemming, geen nieuwbouw tuinbouwkassen mogelijk;in de tweede groep zitten bedrijven die sinds kort een niet-agrarische bestemming of een positieve glastuinbouwbestemming op hun grond 1) hebben. In groep 3 zitten vooral bedrijven die hun grond 1) hebben liggen in gebieden met een langdurige niet-agrarische bestemming gedurende de gehele onderzoeksperiode. Opvallend is dat de bedrijven in groep 2 de sterkste ontwikkeling hebben doorgemaakt. Ook in de gebiedsgewijze analyse was al naar voren gekomen dat rundveeh.bedrijven die hun grond in gebieden hadden liggen die sinds kort een niet-agrarische bestemming hadden (die nu in groep 2 zijn terechtgekomen), sterk zijn gegroeid. De bedrijfsoppervlakte in 1980 was in groep 2 dan ook het grootst. De bedrijven in groep 3 (vnl. in niet-agrarischbestemde gebieden gelegen) hadden in 1980 gemiddeld een relatief geringe bedrijfsoppervlakte en een kleine huiskavel. De bedrijven in groep 1 hebben relatief de meeste grond in eigendom, een geringere intensiteit van grondgebruik en er wordt meer geïnvesteerd dan in niet-agrarisch bestemde gebieden. In de niet-agrarisch bestemde gebieden komen relatief meer nevenberoepsbedrijven voor.

Aspect 2. Oppervlakte huiskavel 1980

De 348 rundveehouderijbedrijven worden onder dit aspect opnieuw ingedeeld, met de voorwaarde dat deze nieuwe indeling onafhankelijk is van de vorige indeling. We willen geen samenhangen meer laten zien die al aan de orde zijn geweest omdat we op zoek zijn naar onafhankelijke oorzaken die de verschillen in agrarische ontwikkelingen kunnen verklaren.

In het 2e aspect zijn we geïnteresseerd in de invloed van de oppervlakte van de huiskavel op de agrarische ontwikkeling onafhankelijk van de bestemming.

Tabel 4.2 Aspect 2. Oppervlakte huiskavel 1980

	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Bindingsperc. 1)
Aantal bedrijven	112	107	129	
Oppervlakte huiskavel 1980	18,8	9,9	3,4	-67
Bestemmings-/streekplan '71/'80 2)	2,8	2,8	2,9	
Ontw. opp. cultuurgrond '80/'71	112,4	104,9	96,9	- 3
Ontw. aantal sbe 1980/1971	135,3	117,5	95,6	-10
Ontw. aantal sbe/arb.kr. '80/'71	160,3	132,8	102,1	8
Oppervlakte cultuurgrond 1980	24,6	15,1	9,3	-63
Toekomst v/h bedrijf 1980 2)	11,7	14,1	21,5	4
Staltype 1980 2)	1,6	1,9	2,0	15
Investeringen 1971/1980 2)	2,5	3,6	5,0	25
Beroepsgroep 1980 2)	1,1	1,4	2,4	26
Sbe rundvee/100 ha voedergewas	8,9	8,8	6,9	-8

1) Voor omschrijving hiervan zie tabel 4.1.
2) Voor de mogelijke waarden die deze variabelen kan aannemen, zie bijlage 4.

1) In feite minimaal 60% van hun grond.

In het eerste aspect werden 2% van de verschillen in oppervlakte van de huiskavel verklaard door de bestemming. In dit aspect worden nog 67% van de verschillen verklaard (zie tabel 4.2). De overige 31% van de variantie van de oppervlakte huiskavel 1980 worden dus niet in dit onderzoek verklaard.
Over het algemeen was de samenhang tussen de oppervlakte van de huiskavel en de overige variabelen gering. Alleen de oppervlakte cultuurgrond had een sterke samenhang met dit aspect (63% van de verschillen in oppervlakte 1980 hangen met dit aspect samen). Ook door de oppervlakte huiskavel 1980 wordt slechts een gering gedeelte van de verschillen in de waarden van de ontwikkelingsvariabelen verklaard, doch meer dan door het eerste aspect. De produktieomvang en het areaal cultuurgrond van bedrijven met een geringe oppervlakte van de huiskavel is in de periode 1971-1980 minder snel uitgebreid t.o.v. bedrijven met een grote oppervlakte van de huiskavel. Dit gold eveneens voor de ontwikkeling van de inkomenscapaciteit per man. Bedrijven met een kleine oppervlakte van de huiskavel zullen in de toekomst minder vaak hun bedrijf voortzetten. Ook komen er geen ligboxen voor. Deze komen vooral voor bij bedrijven die in 1980 een grote oppervlakte van de huiskavel hadden (gem. 18,8 ha huiskavel per bedrijf). Van de 112 bedrijven in deze groep hadden ± 40% een ligboxenstal in 1980. Door bedrijven met een geringe oppervlakte van de huiskavel wordt relatief minder geïnvesteerd en komen relatief meer nevenberoepsbedrijven voor. Ook is de intensiteit van grondgebruik er geringer.

Aspect 3. Leeftijd bedrijfshoofd 1980

In dit aspect zijn we geïnteresseerd in de invloed die de leeftijd in 1980 heeft op de agrarische ontwikkelingen in de periode 1971-1980 en de samenhang met de overige agrarische variabelen. De bedrijven worden naar dit aspect ingedeeld, onafhankelijk van de voorgaande aspecten, dus onafhankelijk van het bestemmings-/streekplan 1971-1980 en de oppervlakte van de huiskavel 1980.

Tabel 4.3 Aspect 3. Leeftijd bedrijfshoofd 1980

	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Bindingsperc. 1)
Aantal bedrijven	121	110	117	
Leeftijd bedrijfshoofd 1980	65,2	51,8	38,2	-95
Oppervlakte huiskavel 1980	10,4	10,2	10,4	
Bestemming-/streekplan '71-'80 2)	2,8	2,8	2,9	
Ontw. opp. cultuurgrond '80/'71	95,7	116,2	102,1	
Ontw. aantal sbe 1980/1971	98,4	128,3	120,0	3
Ontw. aantal sbe/arb.kr. '80/'71	108,5	119,9	162,5	+ 7
Aantal arbeidskrachten 1980	1,4	1,4	1,2	- 3
Perc. v.d. grond in eigendom '80	77,2	69,5	53,9	- 6
Investeringen 1971/1980 2)	4,4	3,6	3,3	- 4
Staltype 1980 2)	1,9	1,9	1,8	
Beroepsgroep 1980 2)	2,2	1,4	1,4	-11
Sbe rundvee/100 ha voedergewas	6,9	8,6	8,8	+ 7

1) Voor omschrijving hiervan zie tabel 4.1.
2) Van de mogelijke waarden die deze variabele kan aannemen, zie bijlage 4.

Slechts een gering gedeelte van de verschillen in de overige variabelen worden door dit leeftijdsaspect bepaald (zie bindingspercentage in tabel 4.3).
De onafhankelijkheid van de oppervlakte huiskavel 1980 en bestemmings-/streekplan komt in de tabel goed tot uiting. Analyse van de ontwikkelingsvariabelen leert dat bedrijfshoofden die in 1980 gemiddeld 51,8 jaar waren (groep 2) hun bedrijf het sterkst ontwikkeld hebben. De bedrijfshoofden die in 1980 gemiddeld 38,3 jaar waren (groep 1) hebben relatief minder grond aangekocht. Aangenomen

mag worden dat dit vooral bedrijfshoofden zijn die in de periode 1971-1980 opgevolgd zijn. Direct na opvolging zou er dan relatief minder worden aangekocht (minder kapitaal aanwezig vanwege recente overname?). De oudere bedrijfshoofden (groep 3) verkochten relatief meer grond dan ze aankochten; we hebben hier vaker te doen met aflopende bedrijven. De ontwikkeling van de produktieomvang per man was het sterkst bij de jonge bedrijfshoofden. Ook dit wijst erop dat hier veel opvolging heeft plaatsgevonden, want de ontwikkeling van de totale produktieomvang voor deze groep was geringer dan voor groep 2. Daarom was ook het aantal arbeidskrachten in de groep met oudere bedrijfshoofden groter dan in de groep met jongere bedrijfshoofden. Op eerstgenoemde bedrijven waren relatief meer meewerkende zoons aanwezig. Het percentage van de grond in eigendom was op bedrijven met jonge bedrijfshoofden relatief gering. Een belangrijke oorzaak hiervan is dat jonge bedrijfshoofden vlak na overname de grond vaak pachten van de ouders. Door jonge bedrijfshoofden wordt relatief wel vaker en meer geïnvesteerd dan door oudere bedrijfshoofden, hoewel er in alle 3 groepen evenveel ligboxenstallen worden aangetroffen. Vooral in de groep met oudere bedrijfshoofden is het aantal nevenberoepers (o.a. rustende boeren) vrij groot. De intensiteit van grondgebruik is in deze groep gering.

Aspect 4. Opvolging 1980

In dit aspect wordt gedraaid op de variabele opvolging. Er resteren namelijk nog aanzienlijke verschillen in deze variabele die onafhankelijk zijn van de leeftijd van het bedrijfshoofd 1980, de oppervlakte van de huiskavel 1980 en bestemmings-/streekplan 1971-1980. Van bovengenoemde verschillen binnen de variabele "opvolging" wordt in dit aspect echter slechts 17% verklaard (zie tabel 4.4). Totaal wordt hiermee in het onderzoek 40% van de verschillen binnen de variabele opvolging verklaard. Dit geringe percentage wordt vooral veroorzaakt door het grote aantal bedrijven dat een gemiddelde waarde voor deze variabele kreeg (nl. alle bedrijfshoofden jonger dan 50 jaar; van deze bedrijfshoofden wordt in de meitellingen niet gevraagd of ze een opvolger hebben). De samenhang van de overige variabelen met dit aspect was gering. Wel was er een veel grotere samenhang tussen de ontwikkelingsvariabelen met dit aspect dan met het bestemmingsaspect. De ontwikkeling van de oppervlakte cultuurgrond, de produktieomvang per bedrijf en de produktieomvang per man was in de groep zonder opvolging (groep 1) geringer dan voor een groep bedrijven met opvolging (groep 3). In groep 2 waarin ook enkel bedrijven zaten met opvolging nam de groei van de ontwikkelingsvariabelen een tussenliggende positie in.

Tabel 4.4 Aspect 4. Opvolging 1980

	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Bindingsperc. 1)
Aantal bedrijven	126	105	117	
Opvolging 1980 2)	16,9	15,6	13,8	-17
Leeftijd bedrijfshoofd 1980 3)	54,3	48,3	52,5	
Oppervlakte huiskavel 1980 3)	9,5	10,9	10,9	
Bestemmings-/streekplan '71-'80	2,8	2,9	2,8	
Ontw. opp. cultuurgrond '80/'71	88,6	107,0	118,9	14
Ontw. aantal sbe 1980/1971	83,2	118,9	146,1	25
Ontw. sbe/arbeidskracht '80/'71	101,7	137,6	154,4	7
Staltype 3)	2,0	1,9	1,7	-9
Investeringen 1971-1980 2)	5,3	3,5	2,3	-34
Beroepsgroep 1980 2)	2,2	1,6	1,2	-12

1) Voor omschrijving hiervan zie tabel 4.1.
2) Voor de mogelijke waarden die deze variabele kan aannemen, zie bijlage 4.
3) Het verband tussen deze variabele en de variabele "opvolging" is kromlijnig.

In de groep met bedrijfshoofden zonder opvolging kwamen evenveel nevenberoepsbedrijven voor als in groep 2 en groep 1.

Aspect 5. Oppervlakte cultuurgrond 1971

Van de verschillen in oppervlakte cultuurgrond 1971 tussen de bedrijven is al een groot gedeelte verklaard door het 2e aspect. 49% van de verschillen hangen samen met de oppervlakte van de huiskavel in 1980. Een gedeelte van de verschillen is nog niet verklaard. Dit zal dan in dit aspect worden geanalyseerd.

Tabel 4.5 Aspect 5. Oppervlakte cultuurgrond 1971

	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Bindingsperc. 1)
Aantal bedrijven	127	118	103	
Opp. cultuurgrond 1971	10,7	15,5	22,7	44
Opvolging 1980	15,5	15,3	15,6	
Leeftijd bedrijfshoofd 1980	52,5	51,3	51,8	
Oppervlakte huiskavel 1980	9,8	11,2	10,1	
Bestemmings-/streekplan '71-'80 2)	2,9	2,7	3,0	
Ontw. opp. cultuurgrond 1980/1971	119,2	102,2	88,5	-14
Ontw. aantal sbe 1980/1971	127,8	113,1	101,8	- 5
Ontw. aantal sbe/arb.kr. '80/'71	134,1	124,6	132,0	
Opp. cultuurgrond 1980	12,6	16,0	20,2	13
Aantal melkkoeien 1980	34	39	40	
Perc. v.d. grond in eigendom 1980	75,3	65,1	58,7	-1
Investeringen 1971/1980 2)	4,1	3,4	3,7	-1
Beroepsgroep 2)	1,7	1,6	1,7	
Sbe/arbeidskracht 1971	80,1	90,2	88,6	
Sbe/arbeidskracht 1980	98,1	107,9	107,6	
Verkoop v. prod. aan huis 1980 2)	1,1	1,1	1,1	
Sbe rundvee/100 ha voedergewas '80	8,8	8,1	7,2	-5

1) Voor omschrijving hiervan zie tabel 4.1.
2) Voor de mogelijke waarden die deze variabele kan aannemen, zie bijlage 4.

Indeling van dit aspect geeft voor groep 1 een gemiddelde oppervlakte in 1971 van 10,7 ha; voor groep 2 15,5 ha en voor groep 3 22,7 ha (zie tabel 4.5). Een belangrijke conclusie die dit aspect oplevert is dat een deel van de bedrijven die in 1971 nog een geringe bedrijfsoppervlakte hadden zich relatief sterk hebben vergroot en dat een deel van de bedrijven die in 1971 een grote bedrijfsoppervlakte hadden zich hebben verkleind 1) (onafhankelijk van de bestemming, de oppervlakte van de huiskavel, de leeftijd van het bedrijfshoofd en de opvolgingssituatie). Dit werkte ook sterk door in de ontwikkeling van de totale produktieomvang en van de produktieomvang per man (zie tabel 4.5). Ondanks het feit dat er gemiddeld nog zo'n 8 ha verschil was in de oppervlakte cultuurgrond per bedrijf tussen groep 1 en groep 3, was het verschil in aantal melkkoeien in 1980 tussen deze 2 groepen relatief gering. Dit werd bereikt door een hogere veedichtheid op de kleinere bedrijven. Ook het verschil in inkomenscapaciteit per arbeidskracht (sbe per man) was tussen beide groepen bedrijven gering. De kleinere bedrijven hadden relatief veel grond in eigendom en door de bedrijfshoofden op deze bedrijven werd minder geïnvesteerd dan op de grotere bedrijven.

Aspect 6. Aantal arbeidskrachten 1980

Van de verschillen in aantal arbeidskrachten per bedrijf is tot nu toe slechts een gering gedeelte verklaard, o.a. verklaarde aspect 2 (opp. huiskavel) 15% van de verschillen in aantal arbeidskrachten per bedrijf. De rest van de verschillen in aantal arbeidskrachten per bedrijf hangen met dit aspect samen (62%).

1) Opgemerkt dient te worden dat een groot deel van de verschillen in opp. cultuurgrond 1971 al samenhing met aspect 2 (opp. huiskavel 1980).

Tabel 4.6 Aspect 6. Aantal arbeidskrachten 1980

	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Bindingsperc. 1)
Aantal bedrijven	89	145	114	
Aantal arbeidskrachten 1980	2,0	1,1	1,0	-62
Opp. cultuurgrond 1971 3)	19,0	13,1	16,9	
Opvolging 1980 2) 3)	14,3	16,4	15,2	
Leeftijd bedrijfshoofd 1980 3)	51,1	54,9	48,7	
Oppervlakte huiskavel 1980 3)	13,1	7,2	12,3	
Bestemmings-/streekplan '71-'80 2) 3)	2,5	3,2	2,6	
Ontw. opp. cultuurgrond 1980/1971	112,3	97,8	106,4	- 2
Ontw. aantal sbe 1980/1971	125,1	96,0	131,6	
Ontw. aantal sbe/arb.kr. 1980/1971	99,1	104,0	188,0	17
Perc. v.d. grond in eigendom 1980	70,7	71,5	58,1	

1) Voor omschrijving hiervan zie tabel 4.1.
2) Voor de mogelijke waarden die deze variabele kan aannemen, zie bijlage 4.
3) Het verband tussen deze variabele en de variabele aantal arbeidskrachten 1980 is kromlijnig.

Er is een geringe samenhang tussen dit aspect en de agrarische variabelen. De bedrijven met 2 arbeidskrachten zijn wat oppervlakte cultuurgrond en produktieomvang betreft iets sneller ontwikkeld dan de éénmansbedrijven. Dit wordt evenwel in de inkomenscapaciteit per man bij lange na niet gecompenseerd. Het percentage grond in eigendom was voor de 2-mansbedrijven wat groter dan voor de éénmansbedrijven.

Aspect 7. Percentage van de grond in eigendom

Van de verschillen in percentage eigendom is door de verschillende aspecten slechts een klein gedeelte verklaard (totaal 11%). De overige verschillen hangen met dit aspect samen (64%).

Tabel 4.7 Aspect 7. Percentage van de grond in eigendom 1980

	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Bindingsperc.1)
Aantal bedrijven	83	125	140	
Perc. v.d. grond in eigendom 1980	4,2	78,7	93,7	64
Aantal arbeidskrachten 1980	1,3	1,3	1,4	
Oppervlakte cultuurgrond 1971	17,2	13,9	16,9	
Opvolging 1980 2)	15,3	16,1	15,0	
Leeftijd bedrijfshoofd 1980	48,5	57,6	48,8	
Oppervlakte huiskavel 1980	11,4	8,6	11,3	
Bestemmings-/streekplan 171/1980 2)	3,3	1,9	3,4	
Ontw. opp. cultuurgrond 1980/1971	108,4	101,3	104,6	
Ontw. aantal sbe 1980/1971	115,6	104,4	124,4	
Ontw. aantal sbe/arb.kr. 1980/1971	133,7	111,0	145,4	1

1) Voor omschrijving hiervan zie tabel 4.1.
2) Voor de mogelijke waarden die deze variabele kan aannemen, zie bijlage 4.

Er is praktisch geen samenhang tussen het percentage eigendom 1980 en de overige agrarische variabelen. De bedrijven met een gering percentage van de grond in eigendom hebben hun bedrijven gemiddeld iets meer vergroot dan bedrijven met een groot percentage van de grond in eigendom (zie tabel 4.7).

Bijlage 1.

Codering deelgebieden naar planologische kenmerken (zie beschrijving in paragraaf 3.1)

nr	Peiljaar Bestemming '71 BS	'76 B	'80 BS
101	30	9	99
102	30	3	03
103	24	4	04
104	40	9	99
105	40	0	04
106	21	0	03
107	40	0	10
108	23	9	99
109	24	0	03
110	21	0	10
111	32	0	20
112	20	0	01
113	21	0	10
114	24	0	10
115	20	0	20
116	21	0	10
117	21	0	20
118	40	0	10
119	21	0	10
120	21	0	10
121	31	0	40
122	31	0	10
123	10	0	10
124	20	0	20
125	31	0	10
126	30	0	10
127	30	0	30
128	30	0	99
129	20	0	10
130	30	3	99
131	20	0	03
132	20	0	03

2	'71 BS	'76 B	'80 BS
201	40	0	04
202	30	0	01
203	14	0	01
204	14	0	01
205	10	0	01
206	14	0	04
207	14	9	99
208	30	9	99
209	12	9	99
210	12	9	99
211	12	3	03

3	'71 BS	'76 B	'80 BS
301	40	0	03
302	40	0	99

4	'71 BS	'76 B	'80 BS
401	40	0	03
402	30	0	03
403	30	0	03
404	40	0	03
405	40	0	03

5	'71 BS	'76 B	'80 BS
501	40	0	03
502	40	0	01
503	10	0	01
504	40	0	01
505	10	0	01

6	'71 BS	'76 B	'80 BS
601	21	1	01
602	30	0	01
603	30	9	99
604	30	0	03
605	30	0	99
606	13	0	99
607	10	4	04
608	21	0	01
609	21	1	01
610	10	0	01
611	10	0	10
612	21	0	10
613	14	0	04
614	10	0	04
615	10	0	01
616	40	0	01
617	40	9	99
618	40	0	01
619	13	9	99
620	13	3	99
621	10	0	99
622	13	3	99
623	13	9	99
624	30	9	99
625	13	0	30
626	40	0	99
627	40	0	99
628	10	0	01
629	10	0	01
630	40	0	04
631	10	0	04
632	10	0	03
633	30	0	03
634	10	1	03
635	20	0	20
636	30	0	30
637	30	0	03
638	13	0	99

7	'71 BS	'76 B	'80 BS
701	14	0	03
702	14	1	03
703	14	4	03

8	'71 BS	'76 B	'80 BS
801	10	0	01
802	14	0	01
803	10	0	01
804	10	1	02
805	20	2	20
806	21	0	01
807	10	0	01
808	21	2	20
809	20	2	20
810	30	0	99
811	30	0	03
812	20	1	03
813	21	0	01
814	21	0	04
815	20	0	02
816	14	4	04
817	10	0	04
818	10	0	01
819	21	0	01
820	10	0	01
821	40	0	40
822	10	0	10
823	40	0	04
824	40	9	99
825	40	9	99
826	40	0	01
827	20	0	20
828	40	0	99
829	10	0	20
830	10	0	03
831	10	0	01
832	10	0	40
833	30	0	99
834	30	9	99
835	20	2	02
836	20	0	02
837	10	0	01
838	10	0	10
839	21	0	10
840	40	0	10
841	20	0	20
842	10	1	01
843	30	3	03
844	20	9	99
845	10	0	10
846	10	0	10
847	21	0	20
848	20	1	20
849	20	9	99
850	40	0	03

9	'71 BS	'76 B	'80 BS
901	21	0	04
902	21	2	02
903	10	1	04
904	10	0	04
905	21	0	04
906	10	0	03
907	30	1	03
908	30	3	99
909	30	9	99
910	20	0	20
911	10	0	20
912	10	0	01
913	10	0	10
914	21	0	10
915	20	0	10
916	20	0	20
917	10	0	03
918	21	0	10
919	21	0	20
920	20	0	20
921	20	0	20
922	10	0	01
923	20	0	20
924	12	0	20
925	12	0	03
926	24	0	40
927	40	0	10
928	13	9	99
929	43	3	03
930	21	0	40
931	21	0	30
932	23	4	03
933	20	0	03
934	23	0	99
935	23	0	03
936	23	9	99
937	21	0	20
938	21	0	10
939	20	0	20
940	20	0	20
941	31	1	03
942	20	0	01
943	21	1	01
944	23	3	03
945	40	1	01
946	40	0	04
947	40	0	04
948	24	0	04
949	20	0	20
950	21	0	10
951	21	3	30
952	21	1	30
953	13	3	03
954	40	9	99
955	24	9	99
956	14	9	99
957	40	9	99
958	40	4	99
959	40	4	99
960	40	4	40
961	40	4	01
962	30	3	30
963	20	1	10
964	20	0	10
965	40	0	01
966	14	4	04
967	23	3	99
968	20	0	03
969	13	3	01

0	'71 BS	'76 B	'80 BS
001	30	0	03
002	40	0	99
003	40	9	99
004	30	9	99
005	30	0	40
006	30	0	99
007	30	9	99
008	30	0	03
009	10	1	03

B = bestemm.plan
S = streekplan
1 = agrar. zonder kass
2 = agrar. met kassen
3 = stedelijk
4 = recreatie
0: geen <afw> best.
9/99: onttrokken aan agrar. gebr.

Hieronder is weergegeven welke "planologische deelgebieden" nader zijn onderverdeeld op grond van cultuurtechnische verschillen binnen deze deelgebieden. De linker gebiedsnummers zijn vermeld in de planologische codering van bijlage 1, de rechter gebiedsnummers zijn weergegeven op kaart 1.

601,	onderverdeeld in :	670 tot en met 673
610,	onderverdeeld in :	674 tot en met 676
611,	onderverdeeld in :	677 tot en met 684
632,	onderverdeeld in :	685, 686
628,	onderverdeeld in :	687, 688
827,	onderverdeeld in :	870 tot en met 872
831,	onderverdeeld in :	873 tot en met 877
904,	onderverdeeld in :	970, 971
906,	onderverdeeld in :	972 tot en met 974
910,	onderverdeeld in :	975, 976
911,	onderverdeeld in :	977, 978
918,	onderverdeeld in :	979 tot en met 981

Bijlage 2 Gebiedsindeling op basis van het ruimtelijk beleid 1)

	Omschrijving groepen	Gebieden
Groep 1.	Gebieden met in alle jaren een agrarische bestemming en nieuwe tuinbouwkassen mogelijk	111, 115, 124, 635, 805, 809, 815, 827, 835, 836, 841, 910, 916, 920, 921, 923, 924, 939, 940, 949
Groep 2.	Gebieden met in alle jaren een agrarische bestemming en geen nieuwe tuinbouwkassen mogelijk	110, 113, 116, 119, 120, 122, 123, 125, 205, 503, 505, 601, 608, 609, 610, 611, 612, 615, 628, 629, 801, 803, 806, 807, 813, 818, 819, 820, 822, 831, 837, 838, 839, 842, 845, 846, 912, 913, 914, 918, 922, 938, 943, 950
Groep 3.	Gebieden met in alle jaren een agrarisch bestemming; in één peiljaar wel (geen) nieuwe tuinbouwkassen mogelijk, in andere peiljaren geen (wel)	112, 117, 129, 804, 808, 829, 847, 848, 902, 911, 915, 937, 942, 963, 964
Groep 4.	Gebieden met in de peiljaren 1971 en 1976 een agrarische bestemming, daarna bestemming wonen	106, 131, 132, 632, 634, 812, 830, 906, 917, 925, 931, 933, 941, 952, 968, 009
Groep 5.	Gebieden met in de peiljaren 1971 en 1976 een agrarische bestemming, daarna bestemming recreatie	121, 614, 631, 814, 817, 832, 901, 903, 904, 905, 930
Groep 6.	Gebieden met in de peiljaren 1971 en 1976 een bestemming wonen, daarna een agrarische bestemming	126, 202, 602, 969
Groep 7.	Gebieden met in de peiljaren 1971 en 1976 een bestemming recreatie, daarna een agrarische bestemming	107, 114, 118, 203, 204, 502, 504, 616, 618, 802, 826, 840, 927, 961, 965
Groep 8.	Gebieden met in 1971 een bestemming recreatie, in 1976 bestemming verwezenlijkt	104, 207, 617, 954, 955, 956, 957, 003
Groep 9.	Gebieden met in 1971 een bestemming wonen, in 1976 bestemming verwezenlijkt	101, 108, 208, 209, 210, 603, 619, 623, 624, 834, 844, 849, 909, 928, 936, 004, 007

Bijlage 2 (vervolg)

Omschrijving groepen	Gebieden
Groep 10. Gebieden met in 1971 en 1976 een bestemming recreatie, in 1980 bestemming verwezenlijkt	302, 611, 626, 627, 824, 825, 828, 958, 959, 002
Groep 11. Gebieden met in 1971, 1976 bestemming wonen, in 1980 bestemming verwezenlijkt	128, 130, 605, 606, 620, 622, 638, 810, 833, 908, 934, 967, 006
Groep 12. Gebieden met in 1971, 1976 en 1980 bestemming recreatie, bestemming nog niet verwezenlijkt	103, 105, 109, 201, 206, 301, 401, 404, 405, 501, 613, 630, 701, 703, 816, 821, 823, 850, 926, 946, 947, 948, 960, 966
Groep 13. Gebieden met in 1971, 1976 en 1980 bestemming wonen. bestemming nog niet verwezenlijkt	102, 127, 402, 403, 604, 625, 633, 636, 637, 811, 843, 929, 932, 935, 944, 953, 962, 001, 005, 008
Groep 14. Gebieden in 1971 agrarische daarna wonen als bestemming	211, 951
Groep 15. Als groep 14, doch nu recreatie	607
Groep 16. Gebieden eerst niet-agrarisch in 1971, daarna agrarisch in 1976 en weer niet-agrarisch in 1980	702
Groep 17. Als groep 16, nu in 1971 en 1980 wonen	907
Groep 18. Gebieden in 1971 niet-agrarisch, (recreatief) daarna agrarisch	945
Totaal	224 Deelgebieden
Groep 19. Bedrijfsgebouwen in de bebouwde kom, liggging grond onbekend	191, 192, 291, 391, 491, 591, 592, 691, 692, 693, 891, 893, 894, 991, 992, 993
Groep 20. Ligging bedrijf onbekend	199, 299, 399, 499, 599, 699, 799, 899, 999.

1) Enkele gebieden zijn verder opgesplitst vanwege verschil in cultuurtechnische omstandigheden.

601 in 670, 671, 672, 673
610 in 674, 675, 676
611 in 677, 678, 679, 680
681, 682, 683, 684
632 in 685, 686
628 in 687, 688
827 in 870, 871, 872
831 in 873, 874, 875, 876, 877
904 in 970, 971
906 in 972, 973, 974
910 in 975, 976
911 in 977, 978
918 in 979, 980 en 981

Bijlage 3 Toelichting op enkele gehanteerde begrippen

1. Telplichtige geregistreerden

De bij de Stichting Uitvoering Landbouwmaatregelen (STULM in de administratieve opgenomen personen met een agrarisch bedrijf van minstens 10 standaardbedrijfseenheden).

2. Beroepsgroepen

Hoofdberoepsbedrijven = A + B - bedrijven

A: het bedrijfshoofd besteedt zijn arbeidstijd geheel aan het eigen bedrijf;
B: meer dan de helft van de arbeidstijd wordt aan het eigen bedrijf besteed, tevens heeft het bedrijfshoofd een nevenberoep.

Nevenbedrijven = C, D en S-bedrijven

C: minder dan de helft van de tijd wordt aan het eigen bedrijf besteedt;
D: rustende agrariërs en rustende niet-agrariërs met grondgebruik en/of vee.
S: speciale of afwijkende bedrijven.

3. Standaardbedrijfseenheden = sbe

Standaardbedrijfseenheden zijn een maat voor de economische betekenis van agrarische bedrijfstakken op basis van de benodigde inzet van arbeid, grond en kapitaal. Ook de omvang van een agrarisch bedrijf of een bedrijfsonderdeel daarvan wordt in sbe uitgedrukt.

Voornaamste gewassen en dieren

	Sbe per ha		Sbe per dier
Granen	2,5	Jongvee	0,7
Aardappelen	6,0	Melkkoeien	2,5
Suikerbieten	6,5	Mestvee	0,7
Spruitkool	19	Mestvarkens	0,18
Snijmais	3,5	Fokzeugen	1,4
Grasland	1,0	Lammeren en schapen	0,3
Tomaten verwarmd	300	Leghennen (100 stuks)	1,3
Komkommers verwarmd	310	Slachtkuikens (1000 stuks)	3,5
Rozen	500		
Trosanjers	420		
Chrysanten	380		
Potplanten	950		

4. Bedrijfstypen

Afhankelijk van het percentage sbe dat per bedrijf voor de bedrijfstakken akkerbouw, rundveehouderij, tuinbouw en intensieve veehouderij aanwezig is, zijn de hoofdberoepsbedrijven ingedeeld in de volgende bedrijfstypen:

1. glastuinbouw : 60% of meer van de sbe van glastuinbouw.
2. tuinbouw open grond : 40% of meer van de sbe voor tuinbouw open grond.
3. fruitteelt : 40% of meer van de sbe voor fruitteelt.
4. akkerbouw : 40% of meer van de sbe voor akkerbouw
5. zuiver rundveehouderij : 80% of meer van de sbe voor rundveehouderij
6. overwegend rundveehouderij: 60-80% voor rundveehouderij
7. intensieve veehouderij : 40% of meer van de sbe voor intensieve veehouderij.
8. overige bedrijven.

Bijlage 4. Agrarische structuurvariabelen en bestemmingsvariabelen, die slechts een beperkt aantal waarden kunnen aannemen

I. Bestemmingsplan/streekplan variabele (variabele nr. 42, aspectentabel, zie bijlage 5).
Mogelijke waarden (de peiljaren zijn 1971, 1976 en 1980):
1. agrarische bestemming, nieuwbouw tuinbouwkassen niet mogelijk in alle drie peiljaren.
2. agrarische bestemming; in één (twee) van de drie peiljaren nieuwbouw van tuinbouwkassen mogelijk, in twee (één) van de drie peiljaren nieuwbouw van tuinbouwkassen mogelijk.
3. agrarische bestemming, nieuwbouw tuinbouwkassen mogelijk in alle drie peiljaren.
4. agrarische bestemming in de peiljaren 1971 en 1976, in 1980 bestemming recreatie.
5. agrarische bestemming in de peiljaren 1971 en 1976, in 1980 bestemming wonen.
6. bestemming recreatie in de peiljaren 1971 en 1976, in 1980 agrarische bestemming.
7. bestemming wonen/industrie in de peiljaren 1971 en 1976, in 1980 agrarische bestemming.
8. bestemming recreatie in alle drie peiljaren.
9. bestemming wonen/industrie in alle drie peiljaren.

II. Investeringsvariabele 1). (variabele nr.37, aspectentabel, zie bijlage 5).
Mogelijke waarden (periode 1971-1980).
1. grote investeringen in beide perioden (1971-1976 en 1976-1980).
2. middelmatige tot grote investeringen in beide perioden.
3. middelmatige investeringen in beide perioden.
4. kleine tot middelmatige investeringen in beide perioden.
5. kleine investeringen in beide perioden.
6. praktisch geen investeringen in beide perioden.

III. Beroepsgroep 1) (variabele nr. 43, 44 van aspectentabel, zie bijlage 5).
Mogelijke waarden, bedrijfshoofd heeft/is:
1. hoofdberoep in de landbouw, geen nevenberoep (A).
2. hoofdberoep in de landbouw + nevenberoep buiten de landbouw (B).
3. hoofdberoep buiten de landbouw (C).
4. rustende (D).
gem. beroepsgroep onbekend + speciale bedrijven (wat exploitatievorm betreft) (in factoranalyse wordt deze op het gemiddelde gezet, hierdoor is invloed op resultaat nihil).

IV. Opvolgingssituatie 1) (variabele 21 van aspectentabel, zie bijlage 5).
Mogelijke waarden; bedrijfshoofd heeft:
1. één of twee opvolgers.
2. geen opvolger.
gem. opvolging onbekend: of bedrijfshoofd jonger dan 50 jaar.

V. Toekomst van het bedrijf 1) (variabele 22 van de aspectentabel, zie bijlage 5). Mogelijke waarden; bedrijfshoofd is:
1. blijver.
2. twijfelaar.
3. wijker.
gem. toekomst bedrijf onbekend.

1) Op basis van informatie streekkenners.

VI. Staltype 1) (variabele 33 en 34 van de aspectentabel, zie bijlage 5).
Mogelijke waarden, bedrijf heeft:
1. ligboxenstal.
2. grupstal.
gem. staltype onbekend.

VII. Verkoop van produkten aan huis 1980 1) (variabele nr. 29 van aspectentabel, zie bijlage 5).
Mogelijke waarden:
1. geen.
2. alleen in het seizoen.
3. regelmatig het hele jaar.
gem. onbekend.

1) Op basis van informatie streekkenners.

Bijlage 5. Aspectentabel

BINDINGSPERCENTAGES

VAR	H2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15		
1	.994	27	36	-5	-8	-22											1	opp. cultuurgr. 1980
2	.947	20	16	-11	-9	-11	-1	-12	-5	-7	3						2	" " 1971
3	.864	4	13	3		-4	1	24	10	23	-4						3	ontw. " 1980-1971
4	.937	22	9	14	-3	2	-20	1	8	12	-1		1				4	ontw. aantal sbe 1980-1971
5	.100	-5	-1					-1								1	5	ontw. " sbe overigen 1980-197
6	.883	17	3	7	3	13	-18		-2		-9		-10		1	-5	6	sbe rundvee/100 ha voedergewas 1980
7	.846		1		6		5	12	-2	1	-13	-1	-21	-1	6	-15	7	sbe " " " " 1971
8	.977	21	1	8	-2	13	-45	-8									8	ontw. " " " " 1980-1971
9	.930	7	1	1		8	-38			-7	-9	17	5				9	ontw. " " " " 1980-1976
10	.909	8		5	-3	3	-7	-19		8	15	18	-4				10	ontw. " " " " 1976-1971
11	.915	1	19	-10	-1	-1	-1	-7	1	1	-38	-9	1	1		1	11	aantal arbeidskrachten 1980
12	.901	5	9	-27	-2		-3	2	-2	-2	-10	-27				1	12	" " 1976
13	.902	16			-22	-1	2	1	-13	-20	-4	-10					13	" " 1971
14	.963	33		20	-16	1	-5	18	-1		2	-1					14	sbe/arb.kr. ontw. 1980-1971
15	.949	17	1	-1		1	-22	48		-1	3	-1					15	" " " 1980-1976
16	.993	21	-1	51	-24		3										16	" " " 1976-1971
17	.996	-62	7	-3	-22	6											17	leeftijd bedrijfshoofd 1980
18	.662	-19		-22	-18	4		1				-1					18	" " 1976
19	.979		-18	-28	-40	11											19	" " 1971
20	+996	-45	36	13	4	-1											20	ontw. leeftijd bedr.h. 1980-1971
21	.711	-5	4		-5		-2				-2	5	-21		-22	5	21	opvolging 1980
22	.776	1	1	2		-1	-2	1	-2		-2	7	-33	1	-21	2	22	toekomst v/h bedrijf 1980
23	.248	3	9		-1	-3		4		1		-1	1	-1	-1		23	aantal kavels 1980
24	.113		3	1		-1				5			-1	-1			24	ontw. " 1980-1976
25	.770	-4	3			5			2	-5	-1			-55	-3		25	perc. grond in eigendom 1980
26	.799	-3	2			2			2	-6	-1			-61	-1	1	26	ontw. " " " 1980-1976
27	.154		-1			1		-3	-3	-3	-2		1	1			27	bestemming grond v/d verkleinde bedrijven 1980-1976
28	.206		-2	-2				-6	-6		3	-1			-1	1	28	" " " " " 1976-1971
29	.054	1	1										-1				29	verkoop v. prod. 1980
30	.040							-1			1	-1				1	30	recreatie 1980
31	.028	-1												-1			31	verhuur grond/gebouwen 1980
32	.543	21	17	-2	-4	-3		-1		-1			-3				32	opp. huiskavel 1980
33	.322	-13	-12	1		-1								-1	-1	2	33	staltype 1980
34	.243	-5	-2			-1			1				-1	-1	4	9	34	" 1976
35	.931	-26	-21	2	-2	-13	-3		1				-5		13	8	35	investeringen 1971-1976
36	.937	-34	-23		-2	-12							4		-11	-7	36	" 1976-1980
37	.995	-42	-32	1	-3	-20	-2										37	" 1971-1980
38	.488	-1		1					-31	10		1	1	-1	-2	1	38	bestemmingsplan 1971
39	.794	-1	-2	1			-1		-56	15	-1	1	1				39	streekplan 1971
40	.626	-1	-2						-41	13		1	1	-1		1	40	bestemmingsplan 1980
41	.566		-1				-1		-39	11	-1	1		-1		1	41	streekplan 1980
42	.875		-2				-1		-62	18	-1	1	1	-1			42	bestemmings-/streekplan 1971-1980
43	.818	-31	-10	-1	-1		3	-1			2	-3	21	-1	4	-3	43	beroepsgroep (ABCDS) 1980
44	.477	-11	-6		-2	1			2	3	1	-2	20				44	" (") 1971
45	.638	-1	-1						-44	14	-1	1		-1		1	45	bestemming niet-agrarisch 1 : derest 0

HAAGRUND

Literatuur voor factoranalyseonderzoek

Mevr. Brand-Koolen	: Factoranalyse in het sociologisch onderzoek
de Hoop, Ir. D.W.	: Methodiek van factoranalyse; p.a.o.-cursus "Instrumentarium voor het bedrijfsbeheer in land- en tuinbouw
Schneider, J.	: Factoranalyse; toelichting op de methode en computermatige verwerking Interne Nota No. 273. LEI, juli 1982
Verduyn, J.J.; Overgauw, J.G.A. en de Hoop, D.W.	: Van bedrijfsuitkomsten tot financiële positie. LEI-publikatie no. 3.107, november 1981